

DANTE ALIGHIERI -YAŞAMI VE ESERLERİ-

Ömer KORKMAZ¹

I- GİRİŞ

Dante Alighieri (1265-1321), Rönesans'la sonuçlanacak ihtiyaçların ve düşünsel akımların olgunlaşmaya başladığı Geç-Ortaçağ'ın (XIII. ve XIV. yüzyıllar) önemli düşünürüdür. Tüm yaşamını, düşünce ve inançlarını gerçekleştirmek için harcamış; mücadeleler ve çileler içerisinde geçen ellialtı yıllık bir ömür sonucunda ölümlü dünyada ölümsüzlüğü yakalayabilmiş büyük bir eylem adamıdır. Cahit Sıtkı Tarancı'nın "otuz beş yaş" adlı şiirinden bu yana hemen her insanın en azından adına âşinâ olduğu Dante, özellikle edebi kişiliği ve eserleriyle dünya edebiyat tarihinin önemli halkalarından biridir. Dante'ye dünya çapındaki asıl ününü kazandıran, "İlahi Komedi" adlı edebi eseridir. Siyaset felsefesiyle ilgili görüşlerine yer verdiği "Monarşi Üzerine" adlı eseri, siyasal düşünce tarihi açısından önemli olmakla birlikte, "İlahi Komedi"nin gölgesi altındadır.

Zaten ülkesi İtalya ve dünyada da, Dante, bir edebiyat dehası olarak tanınır. Örneğin İtalya'daki tüm üniversitelerde Dante'ye ilişkin kürsüler bulunur ve buralarda özellikle Dante'nin yaşamı ve eserleri üzerine yoğun ve ayrıntılı tartışma ve araştırmalar yapılır. Dante konusunda ortaya konan eserlerin büyük bir kısmında, edebi kişiliği ve eserleri temel inceleme konusudur. Benzer şekilde, ülkemizde de, Dante'ye ilişkin çalışmaların çoğu bu bağlamda yer alır. Dante'nin siyaset felsefesine ilişkin düşüncelerine doğrudan yer veren ve bunları irdeleme konusu yapan çalışma sayısı oldukça azdır. Bu nedenle, Dante'nin siyasal kuram içerisindeki yerini kendisine konu edinen her çalışma, bu konudaki veri eksikliğini önceden kabullenmek durumundadır.

Çalışmamızın ikinci başlığında, özgün koşullanmışlığı içinde Dante'nin yaşadığı İtalya ve Floransa'daki durumu ortaya koymaya çalışacağız. Bu

1. Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Genel Kamu Hukuku araştırma görevlisi ve Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi doktora öğrencisi.

dönemde oldukça yoğun yaşanan partisel çekişmeleri, İtalya'nın ve özellikle Floransa'nın içinde bulunduğu siyasal, sosyal ve ekonomik yapılanmayı incelemeye çalışacağız. Dante'nin yaşamı üzerindeki etkilerini de göz önüne alarak, parti çekişmeleri üzerinde ayrıntılı olarak duracağız. Üçüncü başlıkta, Dante'nin, eserlerini ortaya koyarken ve görüşlerini oluştururken etkilendiği bir takım unsurlara da göz atacağız. Dante'nin gerek doktriner düzeyde etkilendiği ve gerekse düşüncelerini doğrudan doğruya kullandığı filozofları belirlemeye çalışacağız.

Dördüncü başlığı, Dante'nin yaşamını anlatmaya ayıracağız. Doğumunu, ilk yıllarını, öğrenimini, Beatrice olan aşkı, evliliğini, kişiliğini, ruh ve fizik yapısını ve nihayet siyasal yaşamını ve ölümünü bu başlık altında inceleme konusu yapacağız. Siyasal mücadeleler ve toplumsal karışıklıklar içinde geçen yaşamının ayrıntılı bir biyografisini sunmaya çalışacağız.

Beşinci başlığı, Dante'nin edebiyattaki yerine ve eserlerine ayıracağız. Burada edebi özellikleri, kurduğu edebi okul, şiirlerinin özellikleri ve Rönesans'a olan etkilerini ortaya koymaya çalışacağız ve daha sonra eserlerinin incelenmesine geçeceğiz. Nihayet son başlıkta, çalışmamızı sonuç yerine bir değerlendirme ile bitireceğiz.

II- ÖZGÜN KOŞULLANMIŞLIĞI İÇERİSİNDE YAŞADIĞI DÖNEM

1- İtalya ve Floransa'daki Durum

XII. yüzyıl Avrupasının diğer ülkelerinde olduğu gibi, İtalya'da da feodal düzen yıkılır, onun yerini Cumhuriyetler, Senyörlükler ve Komünler almaya başlar. İtalya'nın güneyinde, Napoli ve Sicilya Krallığı ismi altında geniş ve güçlü bir Krallık kurulur. İlk Hohenstaufen Suab Hanedanının yönetimi altında iken, 1266 ve 1268 Savaşlarından sonra I. Charles d'Anjou'ya geçen bu Krallık, bütün yarımada sözünü geçiren devletlerin başında gelir².

Aşk'ın, sanatın ve tutkunun en şiddetlisinden en sefiline, en yükseğinden en bayağısına kadar hepsini yetiştiren ve hepsine yaşam gücünü veren, çok Tanrıcılığın da tek Tanrıcılığın da kahramanlarını alkışlayan, kurbanlarını ateşe

2. **Timur**, Feridun; *Dante Alighieri, Hayatı, Sanatı, Eserleri*, İstanbul 1954, s.5-6; **Timur**, Feridun; *İlahi Komedya, Cehennem, Dante Alighieri*, İstanbul 1986, s.10; **Özcan**, Leylâ; *Evensel İnsanlık İdesinin Batıda Teorik Tekâmülü (Doğuşundan 1945 Tarihine Kadar)*, İstanbul 1964, s.26; **Matthew**, Donald; *Ortaçağ Avrupası, İletişim Atlası Dünya Uygarlıklar Ansiklopedisi*, C.VI, Çev: M. Ali KILIÇBAY, İstanbul 1988, s.115.

atan İtalya, Ortaçağ'da yer yer, *düşüncenin, sanatın, tutkunun, korkunç parti çekişmelerinin, Romantizmden önce Romantizmin, Niccolo Machiavelli (1467/1469-1527)'den önce Makyavelizm'in vatanı* olur³.

Bu çağda, birçok İtalyan kenti gibi, Floransa da bir komün oluşturur; ayrı yöneticiler tarafından ayrı yasalarla yönetilir. Hukuken Cermen İmparatorluğuna bağlı bu komünler, pratikte birer “serbest yönetim” oluştururlar. Birbirinden kesin sınırlarla ayrılan komünlerin gümrükleri de değişiktir. Komünler, kendi aralarında sık sık kanlı ve uzun savaşlar yaparlar. Cermen İmparatorları da XIII. yüzyılda Schwaben Hanedanı Krallarının, XIV. yüzyılda da VII. Henri'nin yaptığı gibi, zaman zaman İtalya'ya inip kendi egemenliklerini sağlamlaştırmaya çalışırlar⁴.

Toscana bölgesinin merkezinde kurulmuş olan Floransa, XII. yüzyıl ortalarına kadar, eski Roma surlarıyla çevrilmiş, kendi halinde küçük bir kenttir. Halkının geçim kaynağı, toprak ürünleri ve küçük el sanatlarıdır. Fakat XIII. yüzyıl ortalarından başlayarak, Floransa'da büyük bir sanayi kalkınması yaşanır ve Floransa, kısa zamanda Avrupa'nın bankeri durumuna yükselir. 120.000 nüfuslu bu küçük Site-Devlet, büyük bir güç haline gelmiş ve kendisine karşı açılan bütün savaşları kazanır. XIII. yüzyılın sonlarında ise, Floransa, İtalya'da -Cenova ve Venedik'ten sonra- önemli bir Site-Devlet, bir ticaret ve endüstri merkezi durumuna gelir. Artık, halkın gelir kaynakları arasına ipekli ve yünlü dokuma endüstrisi de girer⁵. Yarımada'nın kuzeye yakın orta kesiminde, Apenin dağlarının en elverişli geçidinde kurulmuş olan Floransa, yakınındaki Livorno Limanı ile iç kesimler arasında bir bağlantı noktası oluşturur⁶.

Cenova, Venedik ve Floransa'nın tüccarları, ekonomi, ticaret ve maliye alanlarında geniş örgütler kurarak; yalnız İtalya'nın değil, diğer Avrupa ülkelerinin piyasalarını da büyük ölçüde ele geçirir. Bu şekilde zengin olan tüccarlar kurdukları bankalar aracılığı ile prenlere ve Krallara bile borç verirler.

-
3. **Büyük Adamlar Serisi, Dante**, No:22, Çev: Sedat SİMAVİ, İstanbul 1991, s.3.
 4. **Işık, Gül/Sabatelli**, Vaifro; *Yeni Çağın Eşiğinde Dante*, İstanbul 1966, s.18; *Medeniyet Tarihi*, C.II, İstanbul 1974, s.465; *Çağlar Boyunca Büyük Adamlar: Dante*, S.10, İstanbul 1972, s.14.
 5. **Machiavelli**, Niccolo; “Floransa Tarihinden”, Çev: Bilge KARASU, *Gergedan Aylık Yeryüzü Kültürü Dergisi*, No:13, Mart 1988, s.70; **Işık/Sabatelli**, s.17; **Timur, İlahi.**, s.11; *Yeni Resimli Bilgi Ansiklopedisi*, C.5, 1985, s.1306.
 6. **Crozat**, Ch.; *Amme Hukuku Dersleri*, C.II, Kısım:1, *Orta Zamanlar*, Çev: Recai Galip OKANDAN, İstanbul 1944, s.351; *Medeniyet Tarihi*, s.465; *Çağlar Boyunca*, s.14.

Artık insanlar, damarlarındaki kandan çok; ellerindeki paralarla övünürler⁷. Bütün bunlara rağmen, Floransa, Cermen İmparatorluğu'na karşı özgürlük savaşlarına giriştiği, XIII. yüzyılın sonu ile XIV. yüzyılın başlarında, en huzursuz dönemini yaşar⁸.

Floransa'nın ticareti yalnız yerli sanayiye dayanmaz. Bu kentin tüccarları, Doğu ile Batı arasında bir köprü görevi de üstlenirler. Doğu ülkelerinden getirilen çeşitli mallar ve hammaddeler işlenerek Avrupa pazarlarına satılır. Bu arada İngiltere ve Felemenk (bugünkü Hollanda, Belçika ve Kuzeydoğu Fransa) gibi yerlerden getirilen yarı işlenmiş kaba kumaşlar işlenerek, başka Avrupa ülkelerine satılır. Özellikle, güç koşullarda yıllarca yapılan yolculuklar göz önüne alındığında, Floransalı tüccarların çalışkanlıkları ortaya çıkar⁹.

Dante, *yeni halk (gente nuova)* olarak nitelediği bu yeni toplum sınıfının açgözlülüğünü, kar ve kazanç peşinde koşmasını, adet ve törelerdeki bozulmayı ve ailelerdeki çözülmeyi kınar. Ekonomik refahın ve iş olanaklarının artmasıyla kentlere akın eden köylüler; Dante'ye göre, kentteki karışıklığın ve yozlaşmanın başlıca nedenidirler. Bu şekilde Dante, XIII. yüzyıl sonundaki gelişmiş, zenginleşmiş Floransa'nın karşısına; XII. yüzyılın ilk yarısındaki küçük Floransa'yı koyar ve onun soyluları ve yoksulları ile barış ve huzur içinde geçen ağırbaşlı yaşamını över. Yeni halk sınıfı karşısında eski feodalite döneminin kalıntıları olan soylu ailelerin yok olması, Dante'yi adeta duyulandırır. XIII. yüzyılda meydana gelen ekonomik ve toplumsal gelişmeyi reddeden Dante, yeni iş ve ticaret ruhunu, kentleşmeyi, feodalitenin gerilemesini ve oluşmakta olan yeni uygarlığı bir türlü benimseyemez ve yüzünü adeta geçmişe çevirir. Gerçekte Dante, gelecekte beklediği birtakım değerleri Ortaçağ'da arar gibidir. Doğmakta olan Hümanizm'i reddetmesi de, Ortaçağ'a olan bağlılığından değil, yeni toplumda gördüğü düzensizlik, karmaşa ve aykırılıklar nedeniyledir. Çünkü, O'na göre grup çatışmaları, töreleri ve ülküleri bozup yozlaştırır. Ayrıca Kilise'nin siyasete giderek daha fazla karışması, bir baskı aracı olması, anlaşmazlıkları daha da arttırır ve çözüme varmayı da güçleştirir¹⁰.

Dante'nin Floransası da, diğer Ortaçağ Avrupa kentleri gibi küçük, sıkıntılı ve karışık bir yapılaşmaya sahiptir. Romalılar zamanındaki surlar dar gelir, kent ilk çemberin dışına taşar. Yapılan ikinci surun içinde de evler birbirine girer, üst

7. *Medeniyet Tarihi*, s.465-466; *Çağlar Boyunca*, s.14; *Crozat, Amme.*, 1944, s.351.

8. *Işık/Sabatelli*, s.18.

9. *Medeniyet Tarihi*, s.466; *Çağlar Boyunca*, s.14.

10. *Öncel, Süheylâ; İtalyan Edebiyatı Tarihi*, 1. Kitap, *Başlangıç Döneminden Aydınlanma Çağına Kadar*, Ankara 1986, s.36-37.

üste yığılır¹¹. 1348’de, Floransa’da şiddetli bir veba salgını baş gösterir. Önce vebayı sonrada önemli banka ve ticarethanelerin iflasına yol açan ekonomik krizi güçlkle atlatan Floransa’da, artık komün yönetimi de ömrünü tamamlamışa benzer. Pazzi ve Alberti aileleri uzun bir süre Floransa’ya egemen olunca, Site-Devlet idaresi de yerini senyörlüğe bırakır. Sonunda, Cacimo Vecchio ile Lorenzo Magnifico, Rönesans’ın en coşkulu devrinde kenti ellerinde tutacak olan Medici Hanedanı’nı kurarlar¹².

2- Parti Çekişmeleri

İtalya’da ve özellikle Floransa’da belli başlı iki parti vardır: “Quelfi” ve “Ghibellini” Partileri. Ortaçağ’da, Batı alemini ikiye bölen düşünsel akımları temsil etmek üzere ortaya çıkan bu iki partiden Quelfi’ler, Kilise; savunucuları arasında Dante ve Padova’lı Marsilius gibi filozofların da bulunduğu Ghibellini’ler ise Krallık yanlısı bir tutum izlerler¹³. “Quelfi” ve “Ghibellini” sözcükleri, İmparator Otto ile II. Frederich’in savaşmaları sırasında bu ikisinin aile adları olan “Welf” ve “Waiblingen” sözcüklerinin bozulmuş biçimleri olarak kullanılmaya başlanır¹⁴.

Cermen İmparatorları, Roma İmparatoru Caius Iulius Caesar (M.Ö.101-15.3.44)’dan sonra, Roma’da egemenlik kuranların varisi olmak isterler, fakat İmparatorluklarının ismi “Kutsal Roma İmparatorluğu”dur. Onlara göre, *Tanrı dünyanın yönetimini kendilerine emanet etmiştir; Papanın görevi, onlar tahta çıktıklarında başlarına kutsal tacı geçirmekten ibarettir*. Oysa Papalar; görevlerinin bundan ibaret olmasını kabul etmeyerek, onları İmparator olarak tanıyıp tanımamakta serbest olduklarını savunurlar. İmparatorlar, her yerde (Roma’da da), sırf dine ait olmayan her şeye egemen olmak isterler; buna karşılık Papalar ise, kendi otoritelerinin bütün herkesten üstün olduğunu savunurlar. İşte, parti çekişmeleri de bu zıtlıktan kaynaklanır. Oysa, gerçekte başka olay ve nedenlerden çıkan düşmanlıklar, bu çekişme öne sürülerek maskelenir. Uyuşmazlık büsbütün gergin bir hal aldı mı; Papa, İmparatoru da, partizanları da aforoz eder. Aforoz edilen İmparator ise, ordusunu da kullanarak, Papayı, ya başına “kutsal tacı” giydirmeye veya Roma’dan kaçmaya zorlar¹⁵.

11. *Medeniyet Tarihi*, s.468; *Çağlar Boyunca*, s.14.

12. *Işık/Sabatelli*, s.22.

13. **Çobanoğlu**, Rahmi; *Hukuk Felsefesi Ders Notları-I, Tarihi Kısım*, Bası yeri yok, 1967-1968, s.24.

14. **Russel**, Bertrand; *Batı Felsefesi Tarihi, İlkçağ, Ortaçağ, Yeniçağ*, Çev: Muammer SENCER, 3. Bası, İstanbul 1983, s.427.

15. **Sinanoğlu**, Nüzhet Haşim; *Dante ve Divine Commedia (Dante İle İlk Temas)*, İstanbul 1934, s.20.

Krallığın mutlak egemenliğini talep eden ve Aristokrasiyi temsil eden Ghibellini'ler, Cermen İmparatorluğu'ndan destek alırlar¹⁶. Bunlar, genellikle zayıf ve yeteneksiz olan Kilise yönetiminin, dünyasal erki kullanamayacağını savunurlar. Dünyasal erkin, ruhsal erkten bağımsız ve ona paralel olduğunu savunur; doğrudan doğruya yalnız Tanrıya bağlı olduğunu kabul ederler. Dünyasal erki Kilise'nin müdahalesinden kurtarmaya çalışırken, Roma İmparatorluğu'nun ülküselliğinden esinlenirler. O zamanın İtalyasını kaplayan yarı bağımsız devletçik ve Site-Devletler arasındaki bitip tükenmeyen savaşımardan kurtulmanın tek çaresi olarak, yabancı da olsa güçlü bir prensin otoritesine tabi olunmasının zorunluluğuna inanırlar. Zira onlara göre barışı sağlamak, ancak, bu siyasal oluşumların aynı yönetimde birleşmeleri ile gerçekleşebilir¹⁷.

Buna karşılık Quelfi Partisi ise, orta tabakaya mensup tacir ve bankerlerden oluşur ve Fransa'dan destek alır¹⁸. Kilise taraftarı olan Quelfi'ler, İtalya'nın yabancı bir prens egemenliğine geçmesini istemez, Papadan başka bir kontrol edici de tanımazlar. İmparatorun Roma'ya gelip taç giymesini ise; en görkemli zamanında Papanın önünde eğilmesini sağlamak için kabul ederler¹⁹. Dünyasal ve ruhsal erkler ikileminde, her iki erkinde Tanrıdan gelmesine rağmen; yalnız Kilise'nin, ilahi iradenin doğrudan temsilcisi olduğunu savunurlar: Dünyasal erk, Kilise'nin yol göstericiliğine ve kılavuzluğuna gereksinim duyar. Yani dünyasal erk, Tanrıdan aldığı otoritesini, ancak Kilise aracılığı ile elde eder. Quelfi'ler Kilise'nin İmparatoru görevden almak ve cezalandırmak hakkına bile sahip olduğunu savunurlar²⁰.

Quelfi'lerin Papa taraftarı olmalarında, bir takım siyasal ve ekonomik çıkarlar da rol oynar: Bu şekilde, kentlerine biraz daha özgürlük sağlamak imkanını bulurlar ve İmparatora vergi vermekten de kurtulurlar²¹. Quelfi'lere göre Ghibellini'ler, İmparator ad ve hesabına Site-Devlet yönetimini egemenlikleri

16. **Ertaylan**, İ. Hikmet; *Dante'nin Hayatı ve Eserleri*, İş Bankası Yayınlarından, Basım yeri yok, 1964, s.7; **Timur**, *İlahi.*, s.10; **Özcan**, s.26.

17. **Akbay**, Muvaffak; *Umumi Amme Hukuku Dersleri*, C.1, 3. Baskı, Ankara 1958, s.147; **Vecchio**, G. Del; *Hukuk Felsefesi Dersleri*, Çev: Suut Kemal YETKİN, İstanbul 1940, s.44; **Akın**, İlhan F.; *Kamu Hukuku*, 6. Bası, İstanbul 1990, s.60; **Crozat**, Ch.; *Amme Hukuku Dersleri*, C.II, Kısım:II, *Orta Zamanlar*, İstanbul 1946, s.569; **Crozat**, Ch.; "Dante Alighieri'nin Devlet Nazariyesi", Çev: Sahir ERMAN, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C.X, S.1-2, İstanbul 1944, s.4.

18. **Akın**, s.60; **Ertaylan**, s.7.

19. **Akbay**, s.147; **Crozat**, *Amme.*, 1946, s.569; **Crozat**, "Dante.", s.4.

20. **Vecchio**, s.44; **Çobanoğlu**, s.24.

21. **Işık/Sabatelli**, s.18.

altına almak, özgürlüğü ortadan kaldırmak ve esareti hortlatmak gibi amaçlar güderler. Bu yüzden Floransalı Quelfi'ler, Papa yanlısı olmalarına rağmen defalarca Papaya karşı gelirler, onun İmparatorun arzu ve isteklerine boyun eğmesini hoş karşılamazlar²².

Floransa'da, parti çekişmeleri 1215'te başlar. Asıl sebep, iki büyük ve güçlü aile arasındaki, bir evlenme olayından çıkan düşmanlıktır. Amidei ailesinden bir kız, Buondelmonti ailesinden bir gençle nişanlanır. Genç, sonradan kızla evlenmek istemeyince, Amidei ailesi tarafından öldürülür ve bu iki aileden birinin sığıntısı biçiminde yaşayan halk da ikiye bölünür. Bu düşmanlık Quelfi ve Ghibellini partizanlığı biçiminde maskelenir. İşin mantık kısmına bakılırsa, senyörlerin ve soyluların Ghibellini olmaları gerekir. Çünkü onlara soyluluk unvanını veren, zenginliklerini ve ayrıcalıklarını artırabilecek olan İmparatordur. Buna karşılık, halk ileri gelenlerinin de Quelfi olmaları lazımdır. Gerçekte, asıl ayrılık sebebi, hırs ve çıkar düşkünlüğü olduğu için; esnaftan Ghibellini, soylulardan da Quelfi olanlar vardır²³.

Böylece Floransa, özellikle 1215'ten itibaren şiddetli parti çekişmelerine sahne olur. Kente önce Quelfi'ler egemen olur, sonra da Siena, Pistoia ve Pisa kentlerine karşı başarılı savaflara girişerek kendi egemenliklerini kabul ettirirler. Fakat bu uzun sürmez. İmparator II. Frederik'in Floransalı Ghibellini'lere yardım etmesi sonucunda durum tam tersine döner ve Quelf partizanlar, 1249 yılı başlarında kenti terk etmek zorunda kalırlar. 1250 yılında halkın isteğiyle Site-Devlet anayasası yeni baştan düzenlenince Quelf'ler kente geri dönerler. 1260 Eylülünde, Siena ve diğer Ghibellin kentler Montaperti Savaşında Floransa ordusunu yenilgiye uğratınca, Ghibellini'ler yönetimi ele geçirirler, fakat durumu iyi idare edemezler. Sonunda kendilerini destekleyen Sicilya Kralı Manfredi, 1266 Şubatı'nda Quelfi'lere yenilir. 1289'da Toscana'da Ghibellin gücünün son kalesi olan Arezzo'ya karşı yapılan ve Dante'nin de katıldığı Campaldino Savaşında Quelfi'ler zaferi kazanınca Floransa'nın yönetimini son olarak ele geçirirler²⁴.

Dante'nin doğduğu yıl olan 1265'te de, Quelfi ve Ghibellini Partileri arasındaki çatışmalar sert bir noktaya gelir²⁵. Dante de, ailesinin Quelfi Partisi yanlısı

22. **Timur**, *Dante.*, s.5; **Timur**, *İlahi.*, s.10; **Medeniyet Tarihi**, s.469.

23. **Sinanoğlu**, *Dante.*, s.21.

24. **Pézard**, André; *Dante Oeuvres Complètes*, Bibliothèque Nrf de La Pléiade, Paris 1965, s.XLVIII; **Işık/Sabatelli**, s.19-20.

25. **Amittay**, Jacob Ben; *Siyasal Düşünceler Tarihi*, Çev: Mehmet Ali KILIÇBAY/Levent KÖKER, Ankara 1983, s.109.

olması nedeniyle önceleri Quelfi'dir; fakat sürgün edildikten sonra -oluşturduğu eserlere bakılırsa- artık bir Ghibellini olur²⁶.

Quelfi ve Ghibellini Partileri, ortaya birbirinden farklı siyasal programlar koymaktan çok, Site-Devlet yönetimini ele geçirmek için birbirleri ile çatıştılar. Böylece Floransa, hep parti çekişmeleriyle yoğrulur, bu iş neredeyse bir gelenek olarak benimsenir²⁷. Partizanlık her tarafı sarar. Herkes, ya Quelfi ya da Ghibellini'dir. Zenginler ve soylular kendi aralarında savaşırlar. Halk da taraf tutarak ikiye ayrılır²⁸. Toscana bölgesi de ikiye ayrılır. Floransa ile Lucca'da Quelfi'ler; Pisa, Siena ve Arezzo'da Ghibellini'ler üstün durumda bulunurlar²⁹.

XIII. yüzyılda, Papa IV. Clement (1265-1268)'in Charles d'Anjou ile anlaşması üzerine, Floransa Quelfi'leri fırsattan yararlanarak yönetimi ele geçirirler. Bu huzur devri de uzun sürmez ve bu kez Quelfi'ler kendi aralarında uyuşmazlıklara düşerler ve hizipleşmeye başlarlar. İç savaşın yaraları daha kapanmamışken, Floransa yeniden kaynamaya başlar³⁰. 1250'den sonra, Floransalı zengin tüccar, esnaf ve bankacılar, yönetimdeki soylu kişilere karşı cephe almaya başlarlar. Kendileri de, Site-Devletin yönetiminde söz sahibi olmak isterler. Bu isteklerini gerçekleştirebilmek için kendi aralarında birleşip, her sanat kolu için bir "lonca" kurarlar. 1282'de loncalar amaçlarında başarıya ulaşırlar ve her loncanın Priore'u (lonca başkanı) Site-Devlet yönetiminde görev almaya başlar³¹. 1293'te ise, soylu kişiler yönetimden bütünüyle uzaklaştırılırlar. Böylece, başlayan hizipleşme kesinleşir ve Floransa iki gruba ayrılır. Pistoia kentindeki gibi, iki ayrı ailenin temsil ettiği "Beyazlar" ve "Siyahlar"³². Bu bölünmede, bir yandan yakın bir geçmişte kentlileşen *muhafazakar toprak kentsoylusunun*, diğer yandan çoğunluğu ele geçiren *kapitalist kentsoylusunun* çıkarları rol oynar³³.

Papanın güttüğü siyasetten bağımsız olmak ve Ghibellini'lere daha hoşgörülü davranmak isteyen Beyaz Quelfi'ler, "*popolo grasso*" ismi verilen zengin

26. Schilling, Kurt; *Toplumsal Düşünce Tarihi (Birey-Topluluk-Toplum)*, Çev: Nihal ÖNOL, İstanbul 1971, s.185.

27. Işık/Sabatelli, s.35.

28. Sinanoğlu, Dante., s.19.

29. Çağlar Boyunca, s.22.

30. Savelli, A.; *İtalya Tarihi*, Çev: G. Kemali SÖYLEMEZOĞLU, İstanbul 1940, s.93, 94; Timur, Dante., s.5; Timur, İlahi., s.11; Işık/Sabatelli, s.21.

31. İlk kez 1282'de kurulan "Priore'ler Meclisi", önceleri üç, sonra altı ve en son oniki üyeli olarak görev yapar. Bkz. Pézard, s.XLVII.

32. *Yeni Resimli Bilgi*, s.1306; Işık/Sabatelli, s.21.

33. Işık/Sabatelli, s.35.

kentsoylu sınıfını oluşturur ve tüccar Cerchi ailesinin etrafında toplanırlar. Papaya bağlı kalmak ve Ghibellini'lere karşı sürdürülen sert siyasete devam etmek isteyenler de "Siyah" Quelfi'leri oluştururlar. Bunlar, yenilikleri bir türlü benimseyemeyen ve hala geçmişin özlemini çeken, eski feodal düzenin yadigarı soylu kişiler ile küçük esnaf ve halktan oluşurlar. Bunlar da, Donati ailesi etrafında toplanırlar. Beyazlar ile Siyahlar arasındaki düşmanlık, kanlı sokak kavgalarına kadar ulaşır. Papa VIII. Bonifatius (Benedetto Caetani Bonifatius-1235-1303)'un Toscana topraklarına el atma sevdasına, Beyazlar karşı koydukları halde, Siyahlar gizli kapaklı Papanın emellerini besleme yoluna giderler³⁴.

1.5.1300'de yapılan bir halk şenliği sırasında, Beyazlar ve Siyahlar arasında çıkan kanlı çarpışmalar sonucunda, Siyahlar kenti terk ederek, Papa VIII. Bonifatius'a sığınır. Zeki ve kararlı bir siyaset adamı olan Papa, önce bir kardinali arabulucu olarak Floransa'ya gönderir. Bundan sonuç çıkmayınca da, Fransa Kralı VI. (Güzel) Filip Le Bel'in kardeşi Prens Charles de Valois'i Floransa üzerine gönderir. Kenti ele geçiren Valois'in de kendi taraflarını tutmasıyla Siyahlar, 8.11.1301'de yönetimi ele geçirirler. Bundan sonra, Beyazların mallarına el koyarak, sürgün ederler ve birçok ölüm cezası verirler³⁵. Floransa'da Siyahlar'ın bu yönetimi, ne rahat ne de kolay olur. Haklarındaki kararlara boyun eğmeyen Beyazlar, Toscana'daki Ghibellini'lerle de birleşerek bir kaç kez Floransa üzerine yürür, fakat başarılı olamazlar. Beyazlar, daha sonra ümitlerini VII. Henri'nin İtalya'ya inişine bağlarlar; fakat VII. Henri'nin Floransa'ya varmadan ölümü bu ümitleri de yıkar. Nihayet, 1340'ta Floransalılar, komün yönetimini eline geçiren Gauthier de Brienne'i kovarak, yönetimi yine sanat loncalarının temsilcilerine bırakırlar³⁶.

III- ETKİLENDİĞİ UNSURLAR

Dante, kutsal kitaplardan, Tevrat ve İncil'den geniş ölçüde yararlanır. Tevrat'taki bir çok kısımlar, örneğin; *Adem tarafından işlenen günah, Allah'ın birliği, adaletle karşı olan aşk, Saül'ün tayini ve tahttan indirilmesi, Yakup'tan türeyen iki yetki (dinsel konularda Levi, dünyasal konularda ise Yuda)* gibi kısımlar, Dante tarafından sıkça kullanılır. Dante, Tevrat'taki kahraman ve Kralları da, örneğin Kral Süleyman'ı da kullanır. Dante, İncil'den de; *barış, ayrılığa düşen her Krallığın yok olacağı, kilisenin dünyasal servetlere malik*

34. **Timur**, *Dante.*, s.5, 6; **Timur**, *İlahi.*, s.10, 11; **Işık/Sabatelli**, s.35, 36.

35. **Işık/Sabatelli**, s.21; **Timur**, *Dante.*, s.6; **Timur**, *İlahi.*, s.16.

36. **Işık/Sabatelli**, s.22.

*olmasının yasaklandığı, dünyanın kurtuluşu gibi düşünceleri; iki kılıç örneğini*³⁷ ve *benim Krallığım dünyada değildir* cümlesini alır ve eserlerinde sıkça kullanır³⁸.

Dante, Hristiyan Tanrıbilimcilerden Aurelius Augustinus, Aziz Girolamo, Clairvaux'lu Aziz Bernard ve Gregorio Magno'dan da yararlanır. Aynı şekilde skolastik filozoflardan Aziz Tommaso, Alberto Magno ve Uguccione de Pisa'nın da Dante üzerinde etkileri görülür. Dante, "İlahi Komedya"daki evren anlayışının temellerini Aziz Tommaso'dan alır³⁹. Latin filozofları Vergilius (M.Ö.70-M.S.19), Seneca (M.Ö.4-M.S.65), Marcus Tullius Çiçero (M.Ö.106-M.Ö.43), Horatius (M.Ö.65-M.Ö.8), Publius Papinius Statius (45'e doğru-96), Titus Livius (M.Ö.III. yüzyıl), Marcus Annaeus Lucanus (39-65), Anicius Manlius Boethius (480-524/525), Platon ve Aristoteles'in de Dante üzerinde doğrudan doğruya veya dolaylı olarak etkileri görülür. Dante, Boethius'un "Felsefenin Tesellisi Üzerine" ve Çiçero'nun "Dostluk" adlı eserlerini okur.⁴⁰

Platon'un, *evrenin düzeni, İnsanlığın biri ahlaki diğeri hayvani iki doğasının bulunduğu biçimindeki düşünceleri ve felsefi düşünme tarzı*; Dante'nin düşünce yapısına damgasını vurur. Dante'nin, *dört temel erdem ve kaba gücün üstünlüğü sonucu sosyal soysuzlaşma* gibi düşünceleri ile, Kilise ve Krallık arasındaki

-
37. Aziz Luca İncil'nin, *Ya Rab, işte, burada iki kılıç deyişi*, İki Kılıç Kuramı olarak ünlenerek bir siyaset anlayışı haline gelir. Bkz. **Ağaoğulları**, Mehmet Ali/**Köker**, Levent; *İmparatorluktan Tanrı Devletine Siyasal Düşünceler*, Ankara 1991, s.182; **Erim**, Nihat; *Amme Hukuku Dersleri*, C.I, Ankara 1942, s.92; **Vecchio**, s.44. 1302 yılının sonuna doğru Kilise Kurulunu toplayan ve *Unam Sanctum* fermanını ilan eden VIII. Bonifacius'da, iki kılıç kuramına dayanarak, dünyasal erklerin Papaya bağlı olduğunu savunur. Biri dünyasal, diğeri ruhsal olan her iki kılıç da Kilise'ye aittir. Ruhsal kılıç, Kilise tarafından; dünyasal kılıç ise Kilise için kullanılır. Ruhsal kılıcı rahip kullanır; dünyasal kılıç, rahibin onayı ve izniyle Kral tarafından kullanılır. Demek ki kılıç, kılıcın altında olmalı ve dünyasal erk, ruhsal otoriteye bağlı olmalıdır. Bkz. **Ağaoğulları**, Mehmet Ali/**Köker**, Levent; *Tanrı Devletinden Kral-Devlete Siyasal Düşünceler*, Ankara 1991, s.11 ve dn.8.
38. **Okandan**, Recai Galip; *Umumi Amme Hukuku, (Devletin Doğuşu, Pozitif ve Teorik Gelişmesi, Unsurları)*, İstanbul 1968, s.218; **Crozat**, *Amme.*, 1946, s.579; **Crozat**, "Dante.", s.15; **Akın**, s.61.
39. **Sena**, Cemil; *Filozoflar Ansiklopedisi*, C.1 (A-D), İstanbul 1974, s.474; **Uraz**, Murad; *Dante ve Petrarca*, İstanbul 1995, s.5; **Ertaylan**, s.12; **Işık/Sabatelli**, s.43; **Öncel**, s.35, 47; **Okandan**, *Umumi.*, 1968, s.218.
40. **Akın**, s.61; **Crozat**, *Amme.*, 1946, s.578; **Crozat**, "Dante.", s.13; **Öncel**, s.47; **Okandan**, *Umumi.*, 1968, s.218; **Sena**, s.474; **Uraz**, *Dante.*, s.5; **Ertaylan**, s.12; **Işık/Sabatelli**, s.43.

ilişkileri düzenlemek için “Monarşi Üzerine”de kabul ettiği ölçütler, tamamen Platon’dan gelir⁴¹.

Aynı şekilde Aristoteles’in de Dante üzerinde etkileri büyüktür. Dante, bütün delillerini ondan aldığı “finalite (sonuç)” ilkesine dayandırır. Aristoteles’in *insanın sosyal doğasına ilişkin, erdem ve kötülükler konusuna ilişkin, adalet ve adaletsizliğin iki biçimi ve otorite kavramının anlam ve önemi* gibi konulardaki düşünceleri, Dante’nin siyasal düşüncelerinin esaslı kaynaklarıdır. Dante, Aristoteles’in *devletin oluşum biçimi, hükümet biçimleri, devlet adamlarında olması gereken özellikler* gibi düşüncelerine de atıfta bulunur. O’nun, *soyluluk, yüksek yeteneklere ve miras yolu ile gelen servete dayanır* biçimindeki tanımlamasından; *soyluluk, kişisel yeteneklere ya da ataların meziyetlerine dayanır*, sözünü çıkarır. Aristoteles, *özgün adalet erdemiyle elde edilmiş olan dünyasal bir mutluluğun varolabileceğini* savunur. O halde, Site tarafından elde edilebilecek olan bu erek, XIV. yüzyılda, öncelikle bağımsız devletlerde ve bunları takip eden “Evrensel Krallık”ta neden gerçekleşmesin? İşte Dante, bu mantıktan yola çıkar⁴².

Dante, Aristoteles’in etkisiyle, erkin temel nedenini tartışırken; akıllı ve güçlü insanların siyasal erki elinde bulunduracağını savunur. Zayıf olan insan, akıllı ve güçlü olana boyun eğer. İnsanların efendi ve köle olarak bölünmesi, Dante’ye göre de doğal bir şeydir. Dünyayı egemenliği altında bulunduracak olan üstün özelliklere sahip Kral, halk tarafından seçilir. Halk, Roma halkından bir Kral seçer. Çünkü bu özellikler, yalnızca bu halkta vardır. Diğer halklar, Roma halkına boyun eğmek durumundadır. Hem filozof, hem de sosyolog olarak Aristoteles’ten etkilenen Dante’de, doğal bir kaynağa sahip olan toplum; doğal bir sonuçtur. Filozof, bu kaynağı ve bu kaynağın yasalarını ve gelişmesini incelemek durumundadır. Sürekli evrenselliğe kayan Dante’de, insan ve evren birbirine bağlıdır. Evrenin yasaları ile sosyal yasalar, aynı düzenden gelir. Sosyoloji, bilimin evrensel ilkelerinden etkilenir. Diğer bilimler gibi bir gerçek olan Sosyoloji de, Dante’ye göre, fizik bilimi gibi gelişir. Bir “obje” veya “şey” olan insan, fiziksel objeler gibi hayvansal ve bitkiselidir. Dahası insan, düzene

41. **Okandan**, Recai Galip; *Umumi Amme Hukuku*, Birinci Kitap, (İlk Zamanlar), İstanbul 1946, s.244; **Crozat**, *Amme.*, 1946, s.578-579; **Crozat**, “Dante.”, s.14; **Okandan**, *Umumi.*, 1968, s.218.

42. **Burckhardt**, Jacob; *İtalya’da Rönesans Kültürü-II*, Çev: Bekir Sıtkı BAYKAL, 2. Basılış, Ankara 1978, s.531; **Crozat**, *Amme.*, 1946, s.578; **Crozat**, “Dante.”, s.13; **Akın**, s.61; **Okandan**, *Umumi .*, 1946, s.315; **Okandan**, *Umumi.*, 1968, s.218; **Öncel**, s.50.

karşı baş kaldırabilen bir objedir. Bu nedenle, çoğu zaman insanların düzene boyun eğmelerini sağlamak için güç kullanmak olağan bir durumdur⁴³.

Hayranlık duyduğu, hocası ve ustası saydığı Vergilius'un tüm eserlerini ezberleyen Dante; Aristoteles'in yorumcuları olan İbn-i Rüşd ve İbn-i Sina'ya çok bağlanır. Kutsal kitapları ve Hristiyanlık tarihini çok iyi öğrenir, Latin filozoflarından esaslı biçimde etkilenir⁴⁴. Fransız filozofların, "Jordanus" ve "Bulle Unam Sanctam" gibi eserlerini dikkate alan Dante'nin, Gökbilim sorunlarını başka biçimlerde çözümleyen bir takım Latince metinler de bildiği ve kaynak olarak bunlardan da yararlandığı görülür⁴⁵. Dante'nin, VI. (Güzel) Filip Le Bel'e karşı Kilise'nin üstünlüğünü savunan Triomphus, Alvarez Pelapius, Henri de Cremone, Viterbo'lu Jacobus gibi modern "Kilise taraftarları"nın eserlerini de okumuş olması olasıdır⁴⁶.

Dante'de, İbn-i Rüşd'ün ve Thomas Aquinas'ın da etkileri açıkça görülür. Ayrıca Thomas Aquinas'ın öğrencilerinden Aegidius Colonna Romanus (1247-1316)'un 1301'de yazdığı, "Kilise İktidarı Üzerine" adlı eserinden etkilendiği de savunulur⁴⁷. Gerçekten Dante, özellikle metafizik konularda Romanus'tan etkilenir ve onun etkisiyle metafiziğe sosyal bir değer verir. Dante için, sosyal düzenin ilk nedeni olan Kral, metafizikten etkilenir. Etkisini daha üstün bir nedenden alan Kral, her yerde bulunur. Kral da, gücünü aldığı üstün neden gibi belirli bir güce sahiptir ve bu sayede gücünü daha alttaki prenlere ve baronlara verir. Üstün olan ilk neden toplumlarla birlikte ortaya çıkar ve onlarla yok olur. Metafiziği, siyasal konulara geçiren Dante'dir⁴⁸.

Dante, birçok görüşünde Arap filozoflarla uyum içindedir. Arap edebiyatını inceleyen Dante, eserlerinde cehennemden söz ederken, İslam anlayışındaki "cehennem"den etkilenir⁴⁹. Gerçekten Dante'nin, "İlahi Komedy"yı yazarken, Arap ozanlarından etkilendiği ileri sürülür. 1918'de, İspanyol bilgini Miguel Asin Palacios (1871-1944), "İlahi Komedy'da İslam ve Ahiret Bilgisi" adlı

43. Landry, B.; De La Monarchie, Çev: Lib F. ALCAN, Paris 1933, s.33, 50.

44. Sena, s.474; Uraz, Dante., s.5; Ertaylan, s.12; Işık/Sabatelli, s.43; Öncel, s.35.

45. Crozat, Amme., 1946, s.580; Crozat, "Dante.", s.15; Öncel, s.50.

46. Crozat, Amme., 1946, s.580-581; Crozat, "Dante.", s.16.

47. Crozat, Ch.; "Ortaçağda Dört Devlet Nazariyecisi: Romanus, Occam, Bartolus, Wycliff", Çev: Vedat GÜNYOL, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C.VII, S.2-3, İstanbul 1941, s.382; Okandan, Umumi., 1968, s.218; Akın, s.61; Crozat, Amme., 1946, s.580-581.

48. Landry, s.29-30.

49. Landry, s.52-53.

eserinde; “İlahi Komedyâ”nın, Arap ozanı Ebu Ala Maari’nin⁵⁰ “Risaletül-Gufran” adlı eserinden büyük ölçüde yararlanılarak yazıldığını iddia eder⁵¹. Eleştirmenler, Dante’nin ahret yolculuğu ile İslam’daki “miraç” arasında da benzerlik bulunduğuna, Dante’nin gerçekten İslam kaynaklarından yararlanmış olabileceğine dikkat çekerler^{52,53}.

IV- YAŞAMI

Siyasal fırtınaların esip kavurduğu, fakat yeni bir kültürün ateşlerinin de tutuşmaya başladığı⁵⁴ İtalya’da Toscana eyaletinin Floransa kentinde, 1265 Mayıs’ının ikinci yarısında⁵⁵ dünyaya gelen Dante’nin asıl ismi “Durante”dir. “Dante”, bunun kısaltılmış ve halka mal olmuş şeklidir⁵⁶.

Quelfi Partisi yanlısı, durumu pek iyi olmayan bir kentsoylu ailesinden gelen Dante’nin üçüncü batından dedesi Cacciaguیدا’ya -hizmetlerine karşılık olarak- İmparator III. Conrad tarafından “şövalye” unvanı verilir. Dini inançları uğruna kanını dökmüş bir aileden gelmekle övünen Dante’nin soyluluk unvanı hoşuna gider, fakat bu soyluluğu zenginlikten gelmediği için kendini zengin soylulardan ayrı tutar⁵⁷. Gençliğinde de aristokrat bir yaşam sürer⁵⁸.

-
50. Dante’nin, eserinden büyük ölçüde yararlandığı bu Arap ozanının, Muhyiddin İbn-i Arabi olduğu da ileri sürülür. Bkz. **Bolay**, S. Hayri; Felsefi Doktrinler Sözlüğü, 5. Baskı, Ankara 1990, s.85.
 51. *Yeni Türk Ansiklopedisi*, C.2, İstanbul 1985, s.613; *Yeni Hayat Ansiklopedisi*, C.2, İstanbul 1979, s.972; **Timur**, *İlahi.*, s.50-55.
 52. **Öncel**, s.47.
 53. Dante’nin, dönemindeki ansiklopedilere de başvurmuş olabileceği savunulur. Bkz. **Öncel**, s.47.
 54. **Tanilli**, Server; *Yüzyılların Gerçeği ve Mirası, İnsanlık Tarihine Giriş*, C.II, Ortaçağ, İkinci Basım, İstanbul 1990, s.464.
 55. Doğum tarihi hakkında kaynaklarda farklı tarihler de söz konusudur. Ayrıca **Sena** (s.474’de), bu tarihi 30 Mayıs 1265 gibi kesin bir tarih olarak belirtir.
 56. **Alâettin**, İbrahim; *Meşhur Adamlar, Hayatları ve Eserleri*, Hazırlayan ve Çıkaran: Sedat SİMAVİ, İstanbul 1933-1935, s.294; **Meydan-Larousse**, Büyük Lûgat ve Ansiklopedi, C.3, 1990, s.391; **Granges**, G. H. Des; *İtalyan Edebiyatı*, Çev: Halit FAHRİ, İstanbul 1934, s.6; **Uraz**, Murad; *XIII. Asırdan Sonra Avrupa Edip ve Şairleri*, İstanbul 1940, s.28.
 57. **Sinanoğlu**, *Dante.*, s.9; **Öncel**, s.35.
 58. *Grand Master Genel Kültür Ansiklopedisi*, C.1, 1992, s.223.

Dante, annesi Gabriella Degli Abati (Monna Bella)'yi beş-altı yaşlarında iken kaybeder. Babası Alighiero Degli, Lapa adında bir kadınla evlenir ve 6.8.1277'de Dante henüz oniki yaşında iken ölür⁵⁹. Hukukçu olan ve kirlî işlere adı karışan babasını hiç sevmeyen Dante, eserlerinde ondan hiç söz etmez⁶⁰. Çocukluğunda, duygulu ve zeki biri olan Dante, yüksek bir ruh soyluluğuna sahiptir ve yalnız başına yaşamayı sever⁶¹. Anne ve baba sevgisinden yoksun kalan Dante, sonraki yaşamında olduğu gibi çocukluk ve gençlik yıllarında da mutluluk ve huzur bulamaz⁶².

Dante, onüç-ondört yaşlarında iken, Santa Naria Novella Meydanı'nda Papa tarafından gönderilen bir kardinalin yönettiği "barıştırmaya ayini"nde bulunur ve gördüğü manzaradan çok etkilenir. Belki de, ilk kez o gün, ayrılığa karşı nefreti ve "birlik"e karşı sevgiyi hisseder⁶³.

XIII. ve XIV. yüzyıllarda İtalya'da öğrenime fazla önem verilmez; gençlerin okuma yazma ve biraz da hesap öğrenmeleri yeterli görülür. Başlangıçta, eğitim, yalnızca dinsel yaşama yönelik olarak erkek çocuklarına verilir⁶⁴. Öğrenimini ilerletmek isteyenler, sırasıyla "Trivium", "Quadrivium" ve "Felsefe" sınıflarını tamamlamak zorundadırlar. Trivium sınıfında Dilbilim (Latince), Eytışim (Diyalektik), Mantık ve Retorik (Belagat, hitabet sanatı); Quadrivium'da Aritmetik, Geometri, Gökbilim ve Müzik öğretilir. Felsefe sınıfında ise, Doğa, Ahlak ve Tanrıbilim (İlahiyat) okutulur⁶⁵.

O dönemde Latince'ye önem verilir, çocuk öğrenim çağına geldiğinde Latince öğretilmeye başlanır. Latince asıl dil sayılır, herkesin konuştuğu halk dili öğretim alanının sınırları dışında tutulur. Dolayısıyla, halk dilinin bilimi de oluşmaz. Gündelik ve yerel konuşma dili ile bilimsel ve evrensel dil arasında bocalayan bir avuç eğitilmiş insan da, zorunlu olarak iki dili kullanmak durumunda kalır. Latince yazılmış Tanrıbilim ve Tarih eserleri, kilise ayinleri,

59. **Tuncer**, Ferit Ragıp/**Arıkan**, S. T. Fikret; *Dante, Mimar Sinan, Sokrat*, Basım yeri yok, 1952, s.7; **Varoğlu**, Hamdi; *Dante Alighieri, İlahi Komedyası, Cehennem, Ârâf, Cennet*, 2. Basılış, İstanbul 1948, s.XXIV; *Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi*, C.6, 1986-1987, s..600.

60. **Çağlar Boyunca**, s.7; **Yeni Türk**, s.613; **Timur**, *İlahi.*, s.3.

61. **Tuncer/Arıkan**, s.4.

62. **Alâettin**, s1294.

63. **Sinanoğlu**, *Dante.*, s.22.

64. **Matthew**, s.150.

65. **Sinanoğlu**, Nüzhet Haşim; *İtalyan Edebiyatı Tarih - Antoloji, XIII. Asırdan Zamanımıza Kadar*, C.1, XIII. Asırdan XIX. Asra Kadar, İstanbul 1933, s.47; **Çotuksöken**, Betül/**Babür**, Saffet; *Metinlerle Ortaçağda Felsefe*, İstanbul 1989, s.19; **Timur**, *İlahi.*, s.4, 5.

iş belgeleri yalnızca eğitilmişler içindir. Latince, yalnızca eğitimin temel taşı olmayıp, aynı zamanda öğretilen tek dildir. Okumayı bilmek, Latince okumayı bilmektir. Bir hukuksal belgede, günlük dilin kullanılması, nerede ortaya çıkarsa çıksın, mutlaka bir bilgisizlik belirtisi sayılır⁶⁶. Gerçekten de Ortaçağ'da, bir yandan, hemen her yerde kültür dili olarak Latince; diğer yandan, tüm farklılıklarıyla birlikte gündelik konuşma dilleri söz konusudur. Bu durum, neredeyse tüm feodal dönem içerisinde yaşanan şaşırtıcı bir ikilem oluşturur⁶⁷.

Dante'nin öğrenimi hakkında günümüze ulaşan bilgiler çok eksiktir. Bununla birlikte, ana dilinden başka Fransızca, Provençal dilleri ve Latince'yi de çok iyi öğrenen Dante, bir süre Santa Croce Papaz Okulu'na devam eder⁶⁸. Kendini yetiştirmesini bilir, kısa zamanda yaşadığı çağa göre ansiklopedik bir bilgi birikimi edinir⁶⁹. Çağındaki gençler gibi ata binmeyi ve silah kullanmayı da çok iyi öğrenir⁷⁰.

“Servet (Tresor)” adlı eserin yazarı hocası hukukçu Brunetto Latini (1220-1294)'den etkilenir, ondan Retoriği öğrenir ve onun özendirmesiyle halk dilinde şiirler yazmaya başlar⁷¹. Dostu ozan Guido Cavalcanti (1255-1300) ile felsefi tartışmalara girer⁷²; Ressam Giotto di Bondone (1266/1267-1337) ve Müzisyen Cazella ile dostlukları sırasında resim ve müziğe ilgi duyar; resim yapar, Cazella'ya bestelemesi için şiirler yazar⁷³.

Daha genç yaşlarda şiire karşı büyük bir merak duyan Dante; Provans şiirini, Sicilya Okulu şiirini, Arezzo'lu Guittone (1230-1294)'yi ve Guido Guinizelli (1230/1240-1276)'yi inceler. Edebiyat çevrelerinin Cavalcanti ve Lapa Gianni gibi ünlü kişileriyle dostluklar kurar ve *kaftiyeli sözler söyleme sanatı* diye

66. Bloch, Marc; *Feodal Toplum*, Çev: Mehmet Ali KILIÇBAY, Ankara 1983, s.105; Matthew, s.150; Sinanoğlu, Dante., s.10; Uraz, Dante., s.5.

67. Bloch, s.103.

68. Nami, Kâzım; *Hayat Ansiklopedisi*, C.3, Baskı yeri ve tarihi yok, s.986; *Resimli Genel Kültür Ansiklopedisi*, C.3 (ÇİN-FAU), 1983, s.441; Timur, İlahi., s.4; Timur, Dante., s.4.

69. Timur, İlahi., s.4; *Meydan-Larousse*, s.392.

70. *Sosyalist Kültür Ansiklopedisi*, C.2, İstanbul 1979, s.749; Sinanoğlu, İtalyan., s.47; Timur, Dante., s.4; *Meydan-Larousse*, s.392.

71. Abadan, Yavuz; *Devlet Felsefesi, Seçilmiş Okuma Parçaları*, Ankara 1959, s.141; Crozat, Amme., 1946, s.569; Tuncer/Arıkan, s.6; Granges, s.7; Uraz, Avrupa., s.28; Burckhardt, İtalya., 1978, s.464.

72. *Türk Ansiklopedisi*, C.XII, Ankara 1964, s.287; Sinanoğlu, İtalyan., s.47; Ertaylan, s.13.

73. Abadan, s.141; Varoğlu, s.VIII; *Türk*, s.287.

nitelediği şiir sanatını kendi başına öğrenir. Stil Nuovo (Yeni Stil) tarzında yazdığı gençlik şiirlerinde sevgilisi Beatrice'in övgüsünü yapar⁷⁴.

Dönemin bilim merkezi olan Bologna ve Padova'da üniversiteye devam eder; Tarih, Felsefe, Retorik, Fizik ve Gökbilim konularında bilgilerini derinleştirir⁷⁵. Bu dönemde hocası Thomas Aquinas'dan etkilenir⁷⁶. Olasılıkla 1308'de Paris'te yaşar, Sorbonne Üniversitesi'ne devam ederek bilimsel unvanlar kazanır^{77,78}. Çok okuyup, okuduklarını aklında tutabilen Dante, zamanının en bilgili kişileri arasına girmesini sağlayacak derin bir kültür kazanır. Bunu eserlerinden anlamak hiç de zor değildir. Zira, "İlahi Komedi" bir ansiklopedi niteliği taşır⁷⁹.

Dante'yi yaşamında ve eserlerinde en çok etkileyen olaylardan biri de Beatrice'e olan aşkıdır. Beatrice'in soylu Bice di Folco Portinari olduğu kabul edilir⁸⁰. Bir yazarın dediği gibi, *Petrarca* (1304-1374)'yu *Laura'sından*, *Giovanni Boccaccio* (1313-1365/1375)'yu *Fiemmeta'sından* edebiliriz de, *Beatrice'i anmadan Dante'yi düşünemeyiz bile*⁸¹.

"Yeni Hayat" adlı eserinde kendisinin anlattığına göre, dokuz yaşında iken babası ile birlikte komşuları Folco Portinari'nin baharı kutlamak için verdiği davete giden Dante, orada Portinari'lerin sekiz yaşındaki kızları Beatrice'i ilk kez görür ve kırmızılar içindeki bu tatlı kızı yaşamı boyunca sürecek melankolik bir aşkla sevmeye başlar⁸². Dante, onsekiz yaşında Beatrice'i bir kez

74. **Öncel**, s.35.

75. *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, C.5, 1986, s.2881; *Gelişim Hachette*, Alfabetik Genel Kültür Ansiklopedisi, C.3, İstanbul 1983, s.915; **Granges**, s.7; *Yeni Hayat*, s.972.

76. **Özcan**, s.26; **Crozat**, *Amme.*, 1946, s.569; **Crozat**, "Dante.", s.4; **Öncel**, s.35.

77. *Baskan Lexikon*, Alfabetik Genel Kültür Ansiklopedisi, C.1, 1984, s.94; **Akbay**, s.147, dn.58; **Timur**, *İlahi.*, s.18; **Sena**, s.475.

78. XIII. yüzyılda Bologna, Paris ve Oxford gibi üniversiteler kurulur. Ortaçağ üniversiteleri, salt bu döneme ilişkin öğretim etkinlikleri gösterirler. Tümüyle uluslararası nitelikte olan bu üniversitelere, Avrupa'nın birçok yerinden gelen öğrenciler; ortak öğretim dili olan Lâtince'de ürünler verirler. Ortaçağ'ın sonlarına doğru Avrupa'nın birçok yerlerinde kurulmuş seksen kadar üniversite vardır. Bkz. **Çotuksöken**, Betül; *Ortaçağ Yazıları*, İstanbul 1993, s.38.

79. **Akın**, s.60; **Crozat**, *Amme.*, 1946, s.569; **Crozat**, "Dante.", s.4; **Granges**, s.7.

80. **Öncel**, s.35.

81. **Akın**, s.60'tan naklen.

82. **Tuncer/Arıkan**, s.5; **Granges**, s.7-8; **Uraz**, *Dante.*, s.5.

daha görür, fakat sevgisini ona hiç bir zaman söyleyemez⁸³. Beatrice, 1283'te Simon de Bardi isminde bir bankacıyla evlenir⁸⁴. Dante artık onu evli kadınlara verilen "Madonna" ismiyle çağırma ve eserlerinde yer vermeye başlar⁸⁵.

Beatrice'in 8.6.1290'da erken yaşta ölümü, Dante'yi büsbütün acılara boğar ve yaşamında yeni bir dönemi başlatır. Bu bir şaşkınlık dönemi olduğu kadar aynı zamanda "Stil Nuovo"nun kapalı dünyasından da çıkma dönemidir. Dolayısıyla onun kültür ufkunun genişlemesini ve siyasal olaylarla daha yakından ilgilenmesini sağlar. Beatrice'in ölümüyle duyduğu acıya avuntu aramak için de Dante, kendini tümüyle felsefe çalışmalarına verir⁸⁶. Esin perisi Beatrice'i şiirlerinde göklere yücelten, meleksi bir yaratık haline getiren Dante, onun görüntüsünü bıkıp usanmadan biçimden biçime sokarak; önce "Yeni Hayat" ile insanların dünyasına, sonra da "İlahi Komedy" ile Tanrısal dünyaya yansır⁸⁷.

Dante'nin ailesi, komşuları Donatileri çok severler. Aralarındaki bu sevgiyi akrabalığa dönüştürmek için Donatilerin kızı Gemma di Manetto Donati ile Dante'yi 9.2.1277'de nikahlarlar. Aileler arasındaki anlaşmaya göre, ikisi de çocukluk çağından çıkana kadar ailelerinin yanında kalacaklar ve sonra evleneceklerdi. Bu evliliği geciktirmeye çalışan Dante, dostlarının ısrarlarıyla 1291'de evlenir. Bu evlilikten Pietro, Jacobo, Antonia ve Beatrice⁸⁸ adlarında dört çocuğu olur⁸⁹. Pietro hukukçu olarak ünlenir, Jacobo ise "İlahi Komedy"yı yorumlayanlardan biri olur⁹⁰. Dante'nin soyu, oğlu Pietro ile XVI. yüzyıl ortalarına kadar sürer, soyun son temsilcisi olan Ginevra, Kont Antonio Serego ile evlenir⁹¹. Evlilik kurumuna büyük saygı gösteren Dante'nin eserlerinde evliliğinden ve karısından hiç söz etmemesi mutsuz bir evlilik

83. *Milliyet*, Dil ve Genel Kültür Ansiklopedik Sözlüğü, C.1, İstanbul 1967, s.96; *Karacan*, Büyük Sözlük ve Genel Kültür Ansiklopedisi, C.2, 1983, s.584; *Sosyalist Kültür*, s.749; *Pézard*, s.XLVII.

84. *Abadan*, s.142; *Türk*, s.287; *Alâettin*, s.294; *Granges*, s.8.

85. *Varoğlu*, s.IX, *Tuncer/Arıkan*, s.5.

86. *Timur*, *Dante.*, s.3; *Alâettin*, s.294; *Sinanoğlu*, *Dante.*, s.9; *Granges*, s.8; *Uraz*, *Avrupa.*, s.28; *Öncel*, s.35.

87. *Temel Britannica*, C.5, 1992, s.85; *Gelişim Hachette*, s.915; *Işık/Sabatelli*, s.34.

88. Dante'nin üç çocuğu olduğunu, Beatrice'in Antonia'nın Ravenna'daki "Santo Stefano dell'Uliva" manastırına girdikten sonraki adı olduğunu savunanlar da vardır. Bkz. *Timur*, *Dante.*, s.5; *Timur*, *İlahi.*, s.9; *Işık/Sabatelli*, s.33; *Ertaylan*, s.13; *Öncel*, s.35.

89. *Çağlar Boyunca*, s.11; *Sinanoğlu*, *İtalyan.*, s.47; *Sosyalist Kültür*, s.749; *Öncel*, s.35; *Gelişim Hachette*, s.96; *Granges*, s.9.

90. *Ertaylan*, s.15.

91. *Türk*, s.288.

geçirdiği biçiminde yorumlanır⁹². Dante'nin yaşamını ailesinden uzaklarda geçirdiği göz önüne alındığında bu yorumun haklılığı ortaya çıkar.

Ateşli ve ölçülü yaratılışı, hayal gücünün genişliği ve derin gerçekçiliği ile Dante, bütün çağların en eksiksiz, en evrensel kişilerinden biri olur⁹³. Yaşamı boyunca felsefi gerçekleri yaymak, ahlakı yükseltmek ve düşünsel devrimlere öncülük etmek gibi çabalardan bir an bile geri durmaz⁹⁴. İdealist bir insan olan Dante, dünyadaki bütün bayağılık ve aşağılıklara, kötülük ve cinayetlere dinmek bilmeyen bir nefret duyarak; güzelin, iyinin, doğrunun özlemine çekerek yaşar⁹⁵.

Düşünce ve sözlerinde özgür, girişimlerinde cüretkar olan Dante; az konuşan, fakat çok dinleyen bir insandır⁹⁶. Güçlü bir belleğe, derin bir düşünce yeteneğine sahiptir. İnsanları çok iyi tanıyan bir psikolog; doğayı en canlı, en renkli yönleriyle içine sindirebilmiş bir sanatkardır. Bütün büyük ozanlar gibi pesimist (kötümser) olmasına rağmen, onu somurtkan, gözleri yaşlı biri gibi algılamaya da imkan yoktur. Çünkü "İlahi Komedi" bir tebessüm, neşe ve sevinç eseridir⁹⁷.

Dante'nin yüzü ve vücut yapısı hakkında bilinenler azdır. Boccaccio'nun anlattığına göre; orta boylu, uzun yüzlü, kartal burunlu, iri gözlü ve kalın çeneli biridir. Alt dudağı üst dudağından uzun olan Dante'nin, derisi esmer, saçları siyah ve kıvrıktır. Daima melankolik, düşünceli, sessiz; tek başına yaşamayı seven, gördüğü ve duyduğu şeyleri inceleyen zeki bir insandır. Temiz ve ince bir ruha sahip olup, dürüst ve açık yürekli olan Dante, insanların iki yüzlü olanlarına dayanamaz⁹⁸.

Floransa'da siyasal ve ekonomik üstünlük sağlamak isteyen İmparatorluk yanlısı Ghibellini'ler ile Papalık yanlısı Quelfi'ler arasındaki uzun savaşta (mücadelede) Dante ve ailesi Quelfi'lerin yanında yer alır. Quelfi'lerin 1266 Benevento Savaşı ile Site-Devlette yönetimi ele geçirdikleri tarihten sonra da şiddetli savaşlara sahne olan Floransa'da yetişen Dante, "İlahi Komedi"sında ayrılıkların ve kanlı çarpışmaların sorumlusu olarak "*feodal*

92. **Işık/Sabatelli**, s.34; **Ertaylan**, s.15.

93. **Meydan-Larousse**, s.392; **Sosyalist Kültür**, s.750.

94. **Abadan**, s.141.

95. **Timur**, *İlahi.*, s.63.

96. **Nami**, s.988; **Tuncer/Arıkan**, s.7.

97. **Timur**, *Dante.*, s.16, 19, 20.

98. **Türk**, s.287; **Timur**, *İlahi.*, s.23-25; **Öncel**, s.35; **Sinanoğlu**, *Dante.*, s.9.

soylular”ı gösterir⁹⁹. Quelfi’ler ve Ghibellini’ler gerek Floransa’da, gerekse diğer kentlerde siyasal erki aralarında paylaşamazlar. Her iki parti de İtalya’nın birliği için çalıştıklarını savunsalar da, aslında kendi memleketlerini komşularına av olmak tehlikesine sokan bir kargaşa halini devam ettirmekten başka bir şey yapmazlar¹⁰⁰.

Arezzo ve Pisa Site-Devletleri, deniz yolunu kapatarak Floransa’nın gelişen ticaretini serbestçe yapmasına engel olurlar. Bu nedenle 11.6.1289’da Campaldino’da Arezzolu Ghibellini’ler ile yapılan savaşa, Dante de süvari olarak katılır; Ağustos 1289’da da Pisalı Ghibellini’lerin elinde bulunan Caprona kalesinin alınması sırasında hazır bulunur. Dante, bu savaşlarda büyük yararlılıklar gösterir¹⁰¹.

1293’te halka karışıp ün salmış bir soylu olan Giano Della Bella, halkı yeni düzenlemeler yapmaya yöneltir. Giano Della Bella’nın getirdiği “Adalet Yönetmeliği” ile altı meslek loncasının kurulması öngörülür, bu loncalardan birine üye olmayanların hükümet işlerine karışmasına engel olunur ve böylelikle soylulara büyük bir darbe vurulmuş olur. Bu şekilde, soyluların kamu görevlerinden uzaklaştırılarak yeni kentsoylu sınıfının eski yönetici sınıflara karşı zafer kazanması sağlanır. Daha sonra 1295’te bunun büyük karışıklıklara neden olacağı düşünülerek soyluların da -bilmedikleri bir meslek de olsa- bu loncalardan birine girmeleri koşuluyla hükümet işlerine karışmalarına izin verilir. Yapılan bu düzenleme ile meslek loncalarına bağlı kimselere yönetime katılma hakkı tanınınca, Dante de, 1295’te bilim ve felsefe ile uğraşanları da kabul eden “Doktorlar ve Eczacılar” loncasına girer ve Floransa’da etkin siyasete katılır¹⁰².

1295’ten 1296’ya kadar Özel Meclis üyesi olan¹⁰³ Dante, 1296’da Priore’leri seçen “Savio”lar meclisine seçilir¹⁰⁴. Mayıs 1296 - Eylül 1296 tarihleri arasında, kentnin ekonomik ve diğer önemli işlerini yürüten, giderlere karar veren ve bunları denetleyen “Yüzler Konseyi” üyesi olan Dante, soylulara karşı çıkarılan demokratik eğilimli yasaların destekçisi olur¹⁰⁵.

99. *Ana Britannica*, s.600; *Ağaoğulları/Köker, Tanrı.*, s.28.

100. *Granges*, s.6-7.

101. *Yeni Resimli Bilgi*, s.1306; *Varoğlu*, s.XXVII; *Öncel*, s.35; *Savelli*, s.104.

102. *Timur, İlahi.*, s.12; *Işık/Sabatelli*, s.35; *Öncel*, s.35; *Crozat, Amme.*, 1946, s.569-570; *Crozat*, “Dante.”, s.5; *Pézard*, s.XLVIII.

103. *Meydan-Larousse*, s.392; *Sosyalist Kültür*, s.749.

104. *Ağaoğulları/Köker, Tanrı.*, s.28; *Yeni Resimli Bilgi*, s.1306; *Özcan*, s.26.

105. *Grand Master*, s.223; *Milliyet*, s.96; *Ana Britannica*, s.600.

Dante, 7.5.1300'de, Papa VIII. Bonifatius'un entrikalarına karşı girişilen savaşta Toscanalı Quelfi'leri örgütlemesi ve Quelf Site-Devletleri arasındaki anlaşmayı yenilemesi için San Gimignano'ya elçi olarak gönderilir¹⁰⁶. 15.6.1300'de ise, Site-Devletin yönetimini elinde bulunduran ve en yüksek görev olan altı Priore'dan biri olur¹⁰⁷. Bu dönemde Floransa, 30 bin nüfuslu, küçük fakat ekonomisi güçlü önemli bir kenttir. Bankaların sayısı otuzu aşar. Kişi başına düşen tüketim maddelerinin miktarı herhangi bir Avrupa kentine oranla çok daha fazladır. Yine de, bu dönem, Floransa kenti için oldukça güç bir dönemdir¹⁰⁸.

1300'den sonra Floransa kenti, Ghibellini'lerden temizlenirse de, bu kez Quelfi'ler; demokratik reformları sürdürmek isteyen "Beyazlar (*Bianchi*'ler)" ve buna karşı koyan "Siyahlar (*Neri*'ler)" olmak üzere ikiye ayrılır. Floransa'nın zengin ve etkili aileleri Donati ve Cerchi'ler arasındaki kin ve savaşım ile erk tutkunu Papa VIII. Bonifatius'un gizlice Siyahlar ile işbirliği yapması, aradaki savaşımı daha da artırır¹⁰⁹. Çünkü Corso Donati'nin önderlik ettiği Siyahlar'ın Papa yanlısı tutumlarına karşılık; Vieri dei Cerchi'nin önderlik ettiği Beyazlar, dinsel sorunlarda Papanın gücüne boyun eğmekle birlikte onun siyasete karışmasını uygun bulmaz; dünyasal işleri İmparatorun çözümlemesini isterler. İmparatorun İtalya'nın sorunları karşısındaki ilgisizliğinden yararlanan Papa VIII. Bonifatius'un, Kilise'nin Toscana'daki egemenliğini sağlamlaştırmak için iki grup arasında karışıklık çıkarmaya yönelik oyunları da, kent bağımsızlığını tehdit eder¹¹⁰.

Dolayısıyla Dante'nin Priore olduğu dönemde uğraşmak zorunda kaldığı başlıca iki sorun; kentin iç huzuru ve dışa karşı bağımsızlığıdır. Diğer Priore'larla birlikte bir yandan Papanın emellerine karşı önlemler almak, diğer yandan huzurun yeniden sağlanması için gerekli yasal düzenlemeleri yapmak zorundadır. Partiler dışında kalmak istemekle birlikte; daha akılcı davranan, barış ve huzuru seven, Papayı Floransa'nın iç işlerinden uzak tutmaya kararlı görünen Beyazlar'a yaklaşmak zorunluluğu duyar. Çünkü Siyahlar'ın açıkça Papanın siyasetini desteklemesine karşın, "Beyaz" soylulardan olan; zekası ve

106. *Karacan*, s.585; *Işık/Sabatelli*, s.35; *Milliyet*, s.96; *Pézard*, s.XLVIII.

107. *Ağaoğulları/Köker*, *Tanrı.*, s.28; *Sinanoğlu*, *İtalyan.*, s.48; *Crozat*, *Amme.*, 1946, s.569-570; *Crozat*, "Dante.", s.5; *Öncel*, s.36; *Pézard*, s.XLVIII. Ayrıca *Granges* (s.9'da), "baş rahiplik" olarak nitelediği bu görevin üç aylık dönemler halinde yerine getirildiğini savunur.

108. *Öncel*, s.36.

109. *Tanilli*, s.464; *Granges*, s.7; *Savelli*, s.105.

110. *Öncel*, s.36.

aldığı eğitimle de halktan sivrilen Dante, yeni kentsoylu sınıftan hiç hoşlanmaz ve onları kentteki bozulmanın sorumluları sayarak kınar¹¹¹.

Calendimaggio Bahar Bayramı'nda ve 23 Hazirandaki (Dante'nin Priore'luğu sırasında) San Giovanni Yortusu'nun arkasından Santa Trinita Meydanı'nda birbirine giren Beyazlar ve Siyahlar arasında büyük ve kanlı çatışmalar olur. Dante ve diğer beş Priore, çatışmaları bastırmak ve kentte düzeni sağlamak için yansız davranarak, her iki partinin de ileri gelenlerini sürgüne gönderirler¹¹². Bu dönemde, her fırsatta Floransa'ya erkini kabul ettirmeye çalışan Papa VIII. Bonifatius ile savaşım gittikçe zorlaşır. Haziran 1301'de kendi hizmetine 100 süvari isteyen VIII. Bonifacius'un bu teklifi, Dante'nin de üyesi olduğu Yüzler Konseyi tarafından kabul edilmez¹¹³. Bunu kabullenemeyen VIII. Bonifacius, Siyahlar'ın da isteklerine uyararak Valois'i, *Kilise Topraklarının Genel Kaptanı* unvanıyla İtalya'ya çağırır. Görünüşte parti çekişmelerini yatıştırmak ve barışı sağlamak göreviyle arabuluculuğa gelen Valois, öteden beri Papa yanlısı olan Siyahlar'dan yana bir tutum sergiler¹¹⁴.

Beyazlar, Papayı kararından döndürmek ve Valois'in Floransa'ya girmesini önlemek için 1301'de Dante'nin de içinde bulunduğu üç kişilik bir heyeti Roma'ya gönderirler. Papa, heyeti Roma'da oyalamaya çalışırken¹¹⁵, 1.11.1301'de Valois, 800 süvariyle Floransalıların direnişini kırarak Siyahlar ile birlikte kente girer. Bu, Siyahlar'ın yaptığı bir *hükümet darbesidir*¹¹⁶. Yönetimi ele geçiren Siyahlar, Beyazlar'ı yargılamaya ve 27.1.1302'de verdikleri toplu kararlarla yüzlercesini sürgün etmeye başlarlar¹¹⁷. Bu arada Dante de, Floransa Başyargıcı tarafından çıkarılan bir kararname ile; "Priore olduğu dönemde görevini kötüye kullanarak haksız kazançlar elde etmek, Papaya ve onun temsilcisi Valois'e karşı gelmek"le dayanaksız bir biçimde suçlanarak yokluğunda mahkum edilir. 5.000 florin ağır para, iki yıl hapis ve ömür boyu kamu görevlerinden yasaklılık cezalarına çarptırılır. Para cezasının üç gün içinde ödenmemesi durumunda, Dante'nin mallarına el konulacağına karar verilir. Bu durumu, Roma'dan dönerken Siena'da öğrenen Dante, suçlamaları

111. **Öncel**, s.36.

112. *Yeni Resimli Bilgi*, s.1306; *Ağaoğulları/Köker, Tanrı.*, s.29; **Öncel**, s.37.

113. *Ana Britannica*, s.600; **Sinanoğlu**, *Dante.*, s.26; **Savelli**, s.102.

114. **Erman**, Sahir; *Dante ve İlahi Komedyanın Ezoterik Yorumu*, İstanbul 1977, s.8; *Yeni Resimli Bilgi*, s.1306; *Çağlar Boyunca*, s.29; **Öncel**, s.37; **Granges**, s.9; **Savelli**, s.102, 106.

115. *Resimli Genel Kültür*, s.441; **Erman**, s.8; **Nami**, s.986; **Öncel**, s.37.

116. *Büyük Larousse*, s.2881; *Ağaoğulları/Köker, Tanrı.*, s.29; **Öncel**, s.31; *Meydan-Larousse*, s.392; **Pézard**, s.XLVIII.

117. **Machiavelli**, s.69; **Pézard**, s.XLVIII.

kabul etmez ve para cezasını da ödemez. Bu defa, 27.1.1302'de ömür boyu sürgün cezasına çarptırılır. Fakat bununla da yetinmeyen Siyahlar, 10.3.1302'de verdikleri yeni bir kararla, Dante'nin ele geçirildiği takdirde canlı olarak yakılmasına karar verirler¹¹⁸.

Kendini savunma gereği duymayan Dante, böylece bir daha dönemeyeceği Floransa'dan koparılır: Dante, artık, bir daha yurduna ayak basamayacak, birçok diyarda dolaşarak el kapılarında ömür sürecektir. Kendi deyimiyle, *rüzgara kapılmış dümensiz ve yelkensisiz bir tekne* (“Şölen”) gibi oradan oraya gidecektir. Böylece, Dante'nin yaşamında acılarla dolu, fakat verimli olan sürgün dönemi başlar. İlk zamanlar, geri dönme umudunu kaybetmeyen Dante, sürgündeki Beyazlar ile ilişkiye geçer¹¹⁹ ve 8.6.1302'de San Godenzo Ayaklanması'na katılır¹²⁰.

Beyazlar, eski düşmanları Ghibellinilerle de birleşerek, kenti ele geçirmek için planlar hazırlamaya başlarlar. 1303'te Papa seçilen XI. Benedictus'un uzlaştırıcı çabaları da yarar sağlamayınca, oluşturulan ordu ile Floransa'ya saldırılır. Fakat zamanında gerekli hazırlıkları tamamlamış olan Siyahlar'a karşı savaş kazanılamaz. Bu ilk girişimi başkaları da izler, fakat sonuç alınamaz. Umutları zayıflayan Dante, bencillikleri ve kinleri yüzünden yurt sevgisini unutan sürgündeki arkadaşlarıyla görüş ayrılıklarına düşer. 20.7.1304'te La Lastra'da son kez bozguna uğrayan sürgündekilerin katıldığı bir toplantıya giden Dante, artık siyasetten tamamen çekilir ve kendi başına hareket etmeyi yeğler. Çünkü, bu *kötü ve bayağı grup* (“İlahi Komedi”dan); kendi arasında kaynaşmaya ve çatışmaya başlar¹²¹.

Bu arada çıkan bir genel affin koşullarını *aşağılayıcı* bularak kabul etmeyen Dante, arkadaşına yazdığı mektupta, *vatana giden yol, bu değildir* diyerek, Floransa'ya dönmez¹²²; sürgündeki yaşamını, -sanat ve bilim adamlarını saraylarında barındıran- prenslerin ve beylerin yanında geçirir. Bağımsız bir kentte doğup büyüyen onurlu Dante'nin, bu küçük düşürücü durumdan ne kadar acı duyduğunu kestirmek güç değildir. Hayalinde sürekli *değerli her şeyini*

118. *Yeni Türk*, s.613; *Tuncer/Arıkan*, s.9; *Baskan Lexikon*, s.94; *Crozat, Amme.*, 1946, s.570; *Crozat*, “Dante.”, s.6; *Öncel*, s.37; *Granges*, s.9; *Türk*, s.287; *Matthew*, s.204; *Savelli*, s.106; *Pézard*, s.XLVIII.

119. *Öncel*, s.37.

120. *Pézard*, s.XLVII.

121. *Timur, İlahi.*, s.17; *Sinanoğlu, Dante.*, s.35; *Sosyalist Kültür*, s.749; *Öncel*, s.37; *Ana Britannica*, s.600, 601; *Pézard*, s.XLIX.

122. *Resimli Genel Kültür*, s.441; *Büyük Larousse*, s.2881.

(“İlahi Komedyâ”dan) bıraktığı Floransalı canlanır, duyduğu bu özlemi de eserlerinde dile getirir¹²³.

1303’te Forli’de derebeyi Scarpetta’nın yanında katip olarak çalışan Dante¹²⁴, daha sonra Siena, Arezzo ve Padua gibi Ghibellin kentlerini gezerek edebiyat ve felsefe konularındaki çalışmalarını sürdürür¹²⁵. 1304’te Verona’da Bartolomeo della Scala’nın misafiri olur, 7.3.1304’te Bartolomeo ölünce oradan ayrılır ve Bologna’da yaşayarak “Şölen”in yazımıyla uğraşır. 2.10.1306’da Bologna yönetimi Floransalı sürgünleri sınır dışı edince¹²⁶ Lunigiana’ya giden ve Malaspina kardeşlerin hukuk danışmanı olan Dante, Sarzana’da Luni Piskoposu ile görüşerek; 6.10.1306’da, Piskopos ile Marki Franceshino Malaspina arasında barışı sağlar. Dante, 1311 Martı’ndan sonra Casentino’da Kont Battifolle’nin ve daha sonra da Rimini’de Polenta’nın yanında yaşar¹²⁷.

1308’de Lüksemburg Hanedanı’ndan VII. Henri’nin İmparator olması, Dante’de Floransa’ya dönme umudunu yeniden canlandırır. Papa V. Clement’in elinden İmparatorluk tacını giymek için İtalya üzerine yürüyen VII. Henri’nin, “Evrensel Krallığı” gerçekleştirerek barışı ve düzeni sağlayacağına inanan Dante, İtalyan prenslerine ve Floransalılara Latince yazdığı mektuplarda, İmparatorun gelişini selamlamalarını ister. İtalya’yı parçalayan hizipler üstü uzlaştırıcı bir rol oynayarak İmparatorluğu yeniden canlandırmayı amaçlayan VII. Henri; birçok karşıt güçle ve İtalyan kentlerinin direnişi ile karşılaşır. VII. Henri ile arası açılan Papa da, 1309’da Roma’yı terk eder ve Kilise’ye ait bir kent olan Avignon’a yerleşir¹²⁸. İmparatoru desteklemeye devam eden Dante, VII. Henri’ye yazdığı mektupta, kendisine karşı koyan Floransa üzerine yürümesini önerir. Fakat İmparator, Floransa üzerine yürürken Siena kenti yakınlarındaki Buonconvento’da hastalanır ve 24.8.1313’te ölür. Böylece artık bir Ghibellin olan Dante’nin bütün umutları da yıkılır¹²⁹. 6.11.1315’te Floransa’da yeniden çıkan genel affın -İmparatora verdiği destek nedeniyle- dışında tutulan Dante, bu kez çocuklarıyla birlikte “başkaldırıcı” ilan edilip,

123. **Öncel**, s.37.

124. **Çağlar Boyunca**, s.32.

125. **Yeni Hayat**, s.972; **Ana Britannica**, s.600; **Crozat**, *Amme.*, 1946, s.570; **Crozat**, “Dante.”, s.6.

126. **Büyük Larousse**, s.2882; **Timur**, *Dante.*, s.7; **Türk**, s.87; **Öncel**, s.38.

127. **Timur**, *İlahi.*, s.18; **Timur**, *Dante.*, s.7; **Sinanoğlu**, *İtalyan.*, s.48; **Çağlar Boyunca**, s.32; **Öncel**, s.38; **Meydan-Larousse**, s.392; **Ana Britannica**, s.601.

128. **Savelli**, s.103, 110; **Matthew**, s.182; **Tanilli**, s.477.

129. **Ağaoğulları/Köker**, *Tanrı.*, s.30; **Tuncer/Arıkan**, s.10; **Matthew**, s.115, 182; **Işık/Sabatelli**, s.37; **Savelli**, s.111; **Sinanoğlu**, *Dante.*, s.40; **Öncel**, s.38.

ölüm cezasına çarptırılır¹³⁰. 1316'dan sonra, bir süre Lucca'da kalan Dante, yeniden Verona'ya döner ve iki yıl süreyle Can Grande Della Scala'nın konuğu olur¹³¹.

1318 başlarında Ravenna'ya, dostu Senyör Guido Novello Da Polenta'nın yanına giden Dante, kısa ayrılıklar dışında ömrünün sonuna kadar burada kalır. Çocukları da artık yanında olan Dante'nin, huzuru burada bulunduğu anlaşılıyor¹³². Büyük bir konukseverlik gösteren Senyör, onu gerektiği biçimde ağırlar. Bilimsel çevreler de, Dante'ye saygınlık gösterirler ve onunla dost olurlar. Ravenna Üniversitelerinde Retorik okutan Dante, artık iyice üne kavuşur¹³³. 1319'da Bologna Üniversitesi'nden dostu Giovanni Del Vingilio, Dante'yi çağının büyük olayları üzerine Latince bir eser oluşturmaya çağırır ve bu eser sayesinde O'na "ozan tacı"nı giydirebileceğini belirtir. Bologna'ya yöneten Siyahlar'dan korktuğu için arkadaşının yanına gidemeyen Dante, verdiği cevapta; ozan tacını giyebilmek için, *yer ve göğün birlikte işlendiği kutsal şiir* ("İlahi Komedyadan) adını verdiği eserinin yeterli olacağını vurgular¹³⁴.

1321'de, Ravenna denizcileri ile Yarımada'nın güçlü kenti Venedik'in gemicileri arasında çıkan çatışmada; Venedik gemicilerinden ikisi ölür, bir çoğu yaralanır. Venedik, bu olayları yapanları cezalandırmak için hazırlıklar yapar. Tehlikeyi sezen ve kentini güçlü düşmandan korumak isteyen Senyör, Dante'yi elçi olarak Ravenna'ya gönderir. Dante, Senyörün *barış ve huzura olan sevgisini* Adriyatik Kraliçesine anlatarak, Venediklilerin öfkesini yatıştırmayı başarır¹³⁵. Bu görevini tamamlayan Dante, at sırtında Ravenna'ya dönerken, sıtma salgını olan bir bölgeden geçer ve sıtmaya yakalanır. Dönüşünde yatağa düşen Dante'yi; sevenleri sıkça ziyaret ederler, çocukları da yanı başından hiç ayrılmazlar. Fakat Dante, şiddetli bir sıtma krizinden kurtulamaz ve 14/15 Eylül 1321 gecesi hayatını kaybeder¹³⁶. Cenazesi, Ravenna'daki Sabi Frerler Kilisesi'ne¹³⁷ görkemli bir törenle gömülür. Floransalıların onu yeniden

130. **Timur**, *İlahi.*, s.16; **Işık/Sabatelli**, s.38; **Türk**, s.287; **Timur**, *Dante.*, s.7.

131. **Büyük Larousse**, s.2882; **Ana Britannica**, s.600; **Crozat**, "Dante.", s.6.

132. **Meydan-Larousse**, s.392; **Sinanoğlu**, *İtalyan.*, s.48; **Timur**, *Dante.*, s.7.

133. **Timur**, *İlahi.*, s.21; **Uraz**, *Dante.*, s.5.

134. **Sosyalist Kültür**, s.750.

135. **Tuncer/Arıkan**, s.13,14; **Timur**, *Dante.*, s.8; **Işık/Sabatelli**, s.38.

136. **Şerif**, Yusuf; *Avrupa Edebiyatı, Mühim Simalar ve Numuneler, Rönesans*, İstanbul 1930, s.5; **Varoğlu**, s.XIII; **Sinanoğlu**, *Dante.*, s.53; **Timur**, *İlahi.*, s.22; **Öncel**, s.38.

137. **Işık/Sabatelli** (s.38)'ye göre, Dante'nin gömüldüğü kilise Aziz Pio Maggiore Kilisesidir.

yurduna getirmek için yüzyıllarca verdikleri uğraşlar sonuçsuz kalır. Bugün halen Ravenna’da, sonradan Fransisken Kilisesi olan gömüldüğü kilisenin yanındaki küçük türbede yatar¹³⁸. Floransalılar, daha sonradan Dante adına Santa Croce Kilisesi’nde bir türbe yaptırırlar¹³⁹.

V- EDEBİYATTAKİ YERİ VE ESERLERİ

A- Edebiyattaki Yeri

1- Edebi Özellikleri

Friedrich Engels (1820-1895)’e göre, Dante, *hem Ortaçağ’ın son ozanı, hem de modern zamanların ilk ozanıdır*. Bu tanımlama gerçekten Dante’ye yakışır¹⁴⁰. Çünkü, O, Ortaçağ edebiyatının en büyük ismi olarak kabul edilir¹⁴¹. Şiir dışında “Edebiyat Kuramı” ve “Ahlak Felsefesi” ile de uğraşan Dante, günümüzde William Shakespeare (1564-1616) ve Goethe (1749-1832) ile birlikte Batı Avrupa Edebiyatının en büyük üç dehasından biri olarak kabul edilir¹⁴².

Yaşadığı sürgün yılları Dante’nin ufkunu genişletir. İtalya Yarımadası’nda oradan oraya dolaşırken tanık olduğu üzücü manzara, siyasal anlaşmazlıklar, her çeşit baskı ve şiddet, para hırsından doğan yozlaşma O’nu etkiler ve bunların nedenleri üzerinde düşünmeye sevk eder. O zaman da, insanların içinde buldukları durumun nedenlerini ve bu durumdan kurtulmanın yolunu göstermeyi kendisine bir görev kabul eder; hiç durmaksızın eserler meydana getirir¹⁴³. İçinde yaşadığı toplumun bu durumunun, *yürekleri tutuşturan üç alev* (“İlahi Komedi”den) diye nitelediği; gurur, kıskançlık ve açgözlülüğün kaynaklandığına inanır. İnsanın kendisine duyduğu aşırı beğeni ve hayranlıktan kaynaklanan gurur, O’na göre bütün günahların kökenidir. Kıskançlık; insanın, başkalarının kötülüğüne sevinmesine, iyiliğine üzülmeye yol açan kötü bir duygudur. Açgözlülük ise, insanoğlunun tüm gücünü maddi iyiliklere (nimetlere) yöneltmesine, onları bir araç gibi değil, bir amaç (erek) gibi görmesine neden olur¹⁴⁴.

138. **Burckhardt**, Jacob; *İtalya’da Rönesans Kültürü-I*, Çev: Bekir Sıtkı BAYKAL, İstanbul 1957, s.207-208; **Timur**, Dante., s.8; **Timur**, *İlahi.*, s.22.

139. **Granges**, s.10; **Türk**, s.287.

140. Aktaran: **Tanilli**, s.463.

141. **Şerif**, Yusuf; *Muhtasar Avrupa Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1935, s.41.

142. **Ağaoğulları/Köker**, *Tanrı.*, s.27; **Temel Britannica**, s.84; **Ana Britannica**, s.602.

143. **Öncel**, s.37.

144. **Öncel**, s.58.

Dante'nin döneminde, İtalya'daki ozan ve yazarlar, Latince konuşup Latince yazmayı bir üstünlük sayarlar. Onlar için İtalyanca, *aşağı sınıfların konuştuğu bayağı bir dildir*. Dante, sürgün yıllarında rastladığı çeşitli şivelerin bir tek kökten geldiğini fark eder; eserlerinin bir çoğunda İtalyanca'yı başarıyla kullanarak, *İtalyanca'nın Babası* unvanını kazanır. Gerçekten de, Dante'nin büyük özelliklerinden biri, İtalyanca'nın edebiyatta çok az kişi tarafından kullanıldığı bir dönemde, bu dilde başarılı eserler vermesidir. Bütün eleştirilere rağmen, İtalyanca yazıp bitirdiği "İlahi Komedyası", halen bu dilin en büyük eseri olarak dikkat çeker¹⁴⁵.

Dante'nin İtalyanca konusunda yarattığı düzen, cümle yapısı ve geliştirdiği kavramlar, aradan geçen yüzyıllara rağmen güncelliğini korur. Bu durum; İtalyanca'nın zayıf bir dil olmasından değil, yöresel dilleri daha güncel kullanan İtalyan halkının, günümüzde İtalyanca diye tanınan Toscana lehçesini -Dante tarafından büyük bir eser ("İlahi Komedyası") yaratmada kullanılmasından dolayı- benimsemelerinden ve bir dil tartışması çıktığı zaman hemen Dante'yi örnek göstermelerinden kaynaklanır¹⁴⁶. Eserlerinde kendi yarattığı güzel biçemi (üslubu) kullanan Dante, İtalyanca'yı çok beğenilen ve zevkle okunan edebi bir dil haline yükseltir¹⁴⁷.

Dante, kendi düşüncelerini eserlerinde açıklayıp yorumlarken, bir takım sembolizm inceliklerine başvurur. Anlatacağı düşünce ve kişileri kendince sembollere sokarak anlatır. Eserlerinde, "edebi", "mecazi", "ahlaksal" ve "endüktif" olmak üzere dört anlam gizlidir. Örneğin, "İlahi Komedyası"yı baştan sona böyle sembollerle meydana getirir¹⁴⁸. Dante, çağının modasına uyarak, dostlarına gönderdiği mektuplara şarkılar, balatlar¹⁴⁹, soneler¹⁵⁰ ekler; sitemlerini, öğütlerini, aşk sırlarını, felsefesini ve ahlaksal görüşlerini bu biçimde açıklamaya çalışır¹⁵¹.

Dante, dostlarıyla, özellikle Cavalcanti ile birlikte, daha sonra "Yeni Tatlı Biçem" ismi verilen İtalyan Edebiyat Okulu'nu kurar. Bu Okul, ozan Arezzo'lu Guittone'nin önderliğindeki eski Okulun kullandığı bilimsel ve ağır şiir diline

145. **İnal**, Ekrem/**Ormancı**, Nureddin; *Ortaçağ Tarihi*, İstanbul 1952, s.145; **Uraz**, *Avrupa.*, s.29; **Uraz**, *Dante.*, s.3; **Matthew**, s.150.

146. **Şakiroğlu**, H. Mahmut; "Tanıtma Yazıları", *Erdem*, C.6, Eylül 1990, S.187'den Ayrı Basım, Ankara 1992, s.944.

147. **Tuncer/Arıkan**, s.12.

148. **Sena**, s.475; **Burckhardt**, *İtalya.*, 1978, s.612-613.

149. Balat: Ortaçağ'da, üç bentten oluşan bir batı şiiri türü.

150. Sone: İki dördü ve iki üçlünden oluşan, ondört dizeli bir batı şiiri türü.

151. **Sosyalist Kültür**, s.749.

karşılık, arı ve yalın dili öngörür. Yeni okulun en belirgin özelliği, yapmacılıktan uzak olarak, kişisel duyuların dile getiriliyor olmasıdır. Dante'nin "Aşktan Anlayan Kadınlar" adlı canzonesi¹⁵², bu biçimin bir çeşit *şiiirsel bildirisi* niteliğindedir. "Yeni Hayat" adlı eseri ise, bu Okulu en üst düzeyde ve en iyi temsil eden eserdir. Bu Okul, İtalyanca'nın bir sanat dili olması için atılan ilk adım niteliğini taşır¹⁵³.

Her şeyden önce tam anlamıyla bir sanatkar olan Dante'nin, asıl yeteneği şiiir üzerinedir. O, ozan olarak doğar. Nesir yazarken bile, kalemi şiiire kaçar. Latini ve Cavalcanti'nin de etkisiyle, daha gençlik yıllarında yazmaya başladığı ilk şiiirlerinde bile eşsiz bir zenginlik, renklilik ve berraklık vardır. Şiiirlerinde uyuma özen gösterir, sözcükleri titizlikle seçer. Bestelenmek üzere de şiiirler yazan Dante, sanata duyduğu aşkla İtalya'nın ve dünyanın en büyük ozanlarından biri olur¹⁵⁴. Dante için şiiir; bir süs, bir yeti gösterisi veya içinde yaşanan çevreden seçilme biçimi değildir. O'na göre, daha *ciddi bir şey* olan şiiir; sorunların derinine inme ve ruhun gereksinimlerini ifade etme biçimidir. Dante'nin sanatı, bu yönüyle de özgün nitelikler gösterir. Dante, Cavalcanti dışında, diğer ozanların şiiirlerini yüzeysel ve kaba bulur. Diğer ozanlarda dikkat çeken, "*kadının sertliğinden yakınıp acınma dilenmeler*", Dante tarafından kullanılmaz¹⁵⁵.

Dante'nin şiiirlerinde söz konusu olan, kendine özgü amaçlara doğru yönelmiş gerçek veya imgesel biçimleri sözlerle temalandırmadaki güçlülüktür¹⁵⁶. Dante, ruhunun bütün gücüyle, *defne dalından örülmüş ozanlık tacını* elde etmek için uğraşır. Yaptığı işlerin yeni olduğunu göstermek, tuttuğu yolda ilk olmak değil, fakat aynı zamanda ilk sayılmak da istediğini "Halk Dili Üstüne İnceleme" isimli eserinde özellikle belirtir. Bununla birlikte Dante, birçok düzyazısında, çok ünlü olmanın beğenmediği taraflarına da değinir¹⁵⁷.

2- Rönesans'a Etkileri

152. Canzone: İtalyan Edebiyatında iki eşit kıtadan oluşan küçük, lirik şiiir biçimi.

153. Francesco, G. A. De; *Başlangıçtan Dante'ye Kadar Dil ve Şiiir Dili*, Çev: Süheyla ÖNCEL, İstanbul 1962, s.8; Timur, Dante., s.9; *Büyük Larousse*, s.2881; *Ana Britannica*, s.600; Işık/Sabatelli, s.27.

154. *Medeniyet Tarihi*, s.470; Tuncer/Arıkan, s.11; *Çağlar Boyunca*, s.26.

155. Öncel, s.40.

156. Burckhardt, *İtalya.*, 1978, s.511.

157. Burckhardt, *İtalya.*, 1957, s.202-203.

XII. yüzyılda başlayan ticaretin ve kent yaşamının canlanması, bu canlanmayla eş zamanlı olan kültürel uyanış, Salisbury’li John (1115’e doğru-1180) ve Thomas Aquinas’ın kültürel düzeyde getirdikleri yenilikler ve bunların sonradan Padova’lı Marsilius, Ockham’lı William ve Dante tarafından işleniş biçimleri; Rönesans’ın köklerinin üç yüzyıl geriye uzandığını gösterir¹⁵⁸.

Rönesans, bir bakıma, insanın kendisini ve çevresini yeni bir algılama ve kavrama biçimidir. Rönesans anlayışına göre, yaşadığımız dünya o kadar ilgi çekici bir yerdir ki, başka dünyaları düşünmenin ve ona hazırlık yapmanın pek bir anlamı olmamalıdır. Gerçekten insan, Tanrı’nın koruyuculuğu altında bile olsa, zayıf bir yaratık olamaz ve büyük bir güce sahiptir¹⁵⁹.

Bu bağlamda Dante, yaşadığı yüzyıldan sonra başlayacak olan Rönesans’ın ilk güçlü ışığı olur, Rönesans Edebiyatının başta gelen isimleri arasına girer; Ortaçağ’da yaşamış olmakla birlikte, Rönesans’a giden yolu açarlardan da biri olur. Dante, Petrarca ve ünlü İtalyan nesirci Boccaccio tarafından XIV. yüzyılda başlatılan Rönesans hareketi, XVI. yüzyılda doruk noktasına ulaşır. Gerçekten Rönesans’ın ana düşüncesini Dante’nin eserlerinde tohum halinde bulmak olasıdır. Onun Rönesans’a yaptığı en büyük hizmet ise, İtalyanca’nın ulusal bir dil haline gelmesi için verdiği uğraş olarak belirlenebilir¹⁶⁰. Nitekim Dante, “İlahi Komedi”si ile, Rönesans’tan çok daha önce, Toscana dilini tamamlar ve Rönesans’ın temellerini atar¹⁶¹.

Dante, duygusal bir cephe oluşturması itibarıyla de Rönesans’a hizmet eder. Kilise’ye karşı bir hareket olan Rönesans, aynı zamanda Roma ve Yunan kökenlerine dönüş olarak kabul edilebilir. Bu nedenle Dante, özgün bir aşamayı oluşturur. Çünkü inançlı bir Hristiyan olmasına rağmen, “İlahi Komedi”da kendisine rehber olarak putperest Vergilius’u seçmesi, O’nun Roma kültürüne olan bağlılığını gösterir¹⁶².

158. **Çotuksöken**, Betül; “Ortaçağ ve Rönesans Üzerine Kimi Temel Bilgiler”, *Gergedan Aylık Yeryüzü ve Kültürü Dergisi*, No:13, Mart 1988, s.35.

159. **Sander**, Oral; *Siyasi Tarih, İlkçağlardan 1918’e*, 3. Baskı, Ankara 1994, s.60.

160. **Panofsky**, Erwin; “Rönesans: Kendini Tanımlamak mı, Kendini Tanımamak mı?”, Çev: Ömer MADRA, *Gergedan Aylık Yeryüzü Kültürü Dergisi*, No:13, Mart 1988, s.22; **Huizinga**, Johan; “Rönesans Sorunu”, Çev: Zeynep KÜPÜŞOĞLU, *Gergedan Aylık Yeryüzü Kültürü Dergisi*, No:13, Mart 1988, s.30; **Hançerlioğlu**, Orhan; *Felsefe Sözlüğü*, 7. Basım, İstanbul 1993, s.347; **Kılıçbay**, “Bir İtalyan İcadı: Rönesans ve Doğu’nun Olanaksız/Olanaklı Rönesans’ı”, *Gergedan Aylık Yeryüzü Kültürü Dergisi*, No:13, Mart 1988, s.176; **Uraz**, *Avrupa.*, s.29; **Şerif**, *Avrupa.*, s.5.

161. **Huizinga**, s.30.

162. *Büyük Adamlar*, s.13.

B- Eserleri

Ortaçağ'ın *gerçek çocuğu* olarak nitelendirilen Dante, eserlerinde sosyal gerçekliği gökten indirir. İlahi yasaları ve bunların değişip, gelişmesini inceleyerek, sosyal hak ve yasaları ortaya çıkarır. Örneğin, "Monarşi Üzerine"nin her satırında; Varlıkbilim (Ontoloji), Sosyolojiye dönüşür¹⁶³.

Dante'nin yaşamında üç dönem saptamak olasıdır: Aşk duygusunun egemen olduğu dönem; bilim arzusunun egemen olduğu dönem; dinsel ve/veya siyasal bir reform arzusunun egemen olduğu dönem. Zira, "Yeni Hayat" ve lirik şiirleri¹⁶⁴, aşk duygusunun egemen olduğu dönemi yansıtır. "Halk Dili Üstüne İnceleme" ve "Şölen", bilim arzusunun egemen olduğu dönemin ürünleridir. "Mektuplar", "Monarşi Üzerine" ve "İlahi Komedy" ise, dinsel ve/veya siyasal bir reform yapma arzusunun egemen olduğu dönemde ortaya çıkarlar. Bununla birlikte, "İlahi Komedy", Dante'nin yaşamının bütün aşamalarını yansıtır. Onun yaşamı ve karakteri hakkında bilinen şeylerin tamamı "İlahi Komedy"dan çıkarılır. Eser, bir tür "otobiyografi" niteliğindedir¹⁶⁵.

1- İlahi Komedy (La Divine Commedia)

Dante'nin, kendisini dünya edebiyatının ölümsüzleri arasına sokan en büyük eseri, "İlahi Komedy"sıdır. Din ve Felsefe temalarını insancıl duygularla birleştiren bu eser, Hristiyan İnsancılığının (Hümanizminin) ilk büyük ürünlerinden biridir. Dante, bu şiirsel destanında, İnsanlık tarihinin yarattığı bütün değerleri gözler önüne serer. Ortaçağ'ın Edebiyat, Kültür, Felsefe, Tanrıbilim, Siyaset, Tarih, Fizik ve Gökbilimine ilişkin bilgilerini içeren "İlahi Komedy" için, *sanat eseri haline gelmiş "Ortaçağ"* nitelemesi yapılır. Eser, XIII. ve XIV. yüzyılların toplumunu ve bu toplum insanların düşüncelerini büyük bir ustalıkla resmeder¹⁶⁶.

Dante, "İlahi Komedy"yı yazarken Vergilius'un "Aeneis"inden ve İncil'in şiirsel dilinden etkilenir. Hristiyan kültürüne, eski Roma ve Yunan kültürlerini ekleyerek yeni bir biresime ulaşır; İnsanlığın ülküsel bir biyografisini çizmek ister. Eserde, Tarih ve Metafizik bir aradadır. Bir yanda tarihi, mitolojisi ve

163. Landry, s.VIII.

164. Lirik Şiir: Ateşli ve coşkulu bir dille yazılmış, bir takım ortak duyguları ve ozanın iç dünyasını yansıtan şiir türü.

165. Öncel, s.57.

166. Karacan, s.585; Yeni Türk, s.613; Resimli Genel Kültür, s.441.

felsefesi ile Eskiçağ dünyası; diğer yanda tarihi ve dinsel inançlarıyla Ortaçağ dünyası ile Dante'nin siyasal deneyimleri yer alır¹⁶⁷.

İmgesel bir kurgu bütünü olarak kabul edilen “İlahi Komedya”, esini itibariyle modern bir eser niteliğindedir. Çünkü Dante, eserde yapılan yolculukta, Katolik inancının katı dogmalarına bağlı kalmakla birlikte, doğmakta olan “yeni çağ”ın “yeni insan”ını da bize bildirir. Eserde, *artık duyguyla yetinmeyen, gelenekselin sınırlarında kalmak istemeyen, yeniyi bulmak için en uzak yerlere ulaşmayı göze alan; gezgin ruhlu, atılğan, meraklı yeni insanın* müjdesi vardır¹⁶⁸.

Karmaşık olduğu kadar, düzenli bir yapı da gösteren 14.299 dizelik “İlahi Komedya”, ayrıntıların bütüne uyarlı katılımıyla ve çeşitliliklerin bir bütünde anlam kazanmasıyla, bugün bile, roman tekniği açısından şaşırtıcı yetkinlikler gösterir¹⁶⁹. Dante, “İlahi Komedya”da, geniş kültürü, zengin düş gücü ve düşlemsel imgeleri başarıyla çizmesi gibi özellikleriyle, yeteneğini tartışma götürmez bir biçimde ortaya koymayı başarır¹⁷⁰.

Dante'nin “*cantica*” ismini verdiği ana bölümlerin her birinde O'nun “*canto*” diye adlandırdığı, yaklaşık 130-150 dizeden oluşan otuzüç manzume vardır. Eserin başında yer alan giriş cantosu ile birlikte 100 canto eder. Üç sayısı ve bunun katları olan sayılar, Hristiyanlar için özel bir önem taşır; *mükemmel sayı* olarak kabul edilir. Dante de, “1” ve “3” sayılarını, Tanrının birliğinin, fakat *üç varlık* (Hristiyanlıktaki “*trinita*” kavramı) biçiminde ortaya çıkışının simgesi olarak kabul eder ve eserinde bu biçimde kullanır¹⁷¹.

Ortaçağ Edebiyatında, acıklı başlayan, fakat sonu tatlıya bağlanan, kolay anlaşılır bir biçimle yazılan uzun şiirlere genellikle “*Komedya*” ismi verilir. Dante bu eserinde, geniş halk kitlelerine yönelmek, onları uyarmak amacını taşıdığı için, eserin herkes tarafından kolayca anlaşılmasını arzu eder. Bu nedenle bu biçimi seçer ve eserine de “*Komedya*” ismini verir. Fakat, eserin son bölümü olan “*Cennet*”i yazarken, her ne kadar temanın “*trajik*” biçime değer, yüce bir tema olduğunun bilincine varırsa da, başlangıçta verdiği ismi değiştirmez. “İlahi” kelimesi ise, esere, sonradan Boccaccio tarafından eklenir ve 1555'te Venedik'te yapılan Giolito baskısından sonra resmi ad, “İlahi Komedya” olup çıkar. Bu ad, yalnızca eserin temasını değil, aynı zamanda

167. Şakiroğlu, s.954; Öncel, s.48; *Ana Britannica*, s.600; *Büyük Adamlar*, s.12.

168. Timuçin, Afşar; *Düşünce Tarihi*, İstanbul 1992, s.284; Şerif, *Avrupa.*, s.5.

169. Timuçin, s.284.

170. *Gelişim Hachette*, s.917.

171. Öncel, s.46; Granges, s.10-11.

içerdiği şiirin değerini de belirlemek üzere sürekli olarak kullanılagelir¹⁷². Toscana lehçesiyle yazılmış olan “İlahi Komedya”, İtalyan yazı dilinin de temelini oluşturur¹⁷³.

1307-1321 yılları arasında yazıldığı tahmin edilen “İlahi Komedya”nın ilk bölümü “Cehennem (İnferno)”, 1315-1316 yıllarında yayınlanır. Bu şekilde ünlenen Dante, Ravenna sokaklarında *Cehennemden geri gelen adam* diye çağırılır ve kendisinden çekinilir. Dante, eserini, ölümünden hemen önce tamamlar ve diğer iki bölüm olan “Araf (Purgatorio)” ile “Cennet (Paradiso)” ölümünden sonra yayınlanır¹⁷⁴. “İlahi Komedya”, el ile 600 adet yazılarak dağıtılır. Matbaanın bulunuşundan sonra da, bu eser, İtalyanca yazılan eserler arasında en çok satanlardan biri olur¹⁷⁵. Tüm bölümleri içeren ilk baskı, 1472’de yapılır¹⁷⁶. “İlahi Komedya”, dilimize de çevrilmiştir.

Dante’nin ölümünden hemen elli yıl sonra da, Floransa’da, “İlahi Komedya” için bir kürsü kurulur, Boccaccio ilk başkan olur. Boccaccio, Dante hakkında ilk yorum yapanlardan biri olur ve yaşamı üzerine de bir kitap yazar. O günden beri “İlahi Komedya”, çeşitli yorumlara ve tartışmalara konu olur. Bugün bile, eserde, neredeyse çözümü olanaksız, şifreler niteliğinde, bir çok benzetme bulunur¹⁷⁷. Eserin konusu, Ortaçağ’ın en gözde temalarından biridir. Ortaçağ Hristiyan düşüncesi, sürekli öteki dünyayı arar; ahret yolculuğu, yalnız din adamlarının uğraştığı bir tema olmaz, yazarlar için de bitip tükenmek bilmeyen, sürükleyici, hayalleri coşturan, büyüleyici bir tema oluşturur. Bu temayla Yunan, Latin ve İslam uygarlıklarının yazar ve filozofları da uğraşır. Homeros (M.Ö.850 dolayları)’da Odysseius ve Vergilius’da Aeneas ahrete gidip dönerler. Yunan filozofu Platon, insanların günahlarından arınmak için Okyanusta bir adaya gönderildiklerinden söz eder. Bu da, Dante’nin Araf’ını akla getirir¹⁷⁸.

“İlahi Komedya”nın kahramanı da olan Dante, eserde ölümler dünyasına yapılan bir yolculuğun anlatımı biçimiyle olayları kendi başından geçmiş gibi gösterir. Eserde Dante, dünyasal erki temsil eden Vergilius ile ruhsal erki temsil eden sevgilisi Beatrice arasında gidip gelen ve doğru yolu bulan insandır. Sırasıyla

172. Işık/Sabatelli, s.40; Timur, *İlahi*, s.34; Granges, s.11; Uraz, *Dante*, s.14.

173. *Resimli Genel Kültür*, s.441; Tuncer/Arıkan, s.11; Timur, *Dante*, s.10.

174. Uraz, *Dante*, s.19; *Grand Master*, s.223; Tuncer/Arıkan, s.13; Granges, s.10.

175. Matthew, s.219; Granges, s.24-25; Nami, s.987; Uraz, *Dante*, s.14; Şakiroğlu, s.954.

176. Ertaylan, s.19.

177. Uraz, *Dante*, s.14; Matthew, s.219; Nami, s.987; Şakiroğlu, s.954; Granges, s.24-25.

178. Işık/Sabatelli, s.41; *Türk*, s.288; Öncel, s.47; Granges, s.11.

Cehennem, Araf ve Cennete hayali bir yolculuk yapar ve oralarda rastladığı ve günlük yaşamından tanıdığı kişilerin ruhlarıyla Tanrıbilim ve Felsefe üzerine tartışır; onlarla Kilise, Devlet ve İtalya üzerine konuşur. Görüşlerini benimsediği kişileri Cennette iyi bir biçime sokar, görüşlerini benimsemediği ve gerçek yaşamında kavgalı olduğu kişileri de Cehennemde azap içinde gösterir¹⁷⁹. Dante, Avrupa tarihinde olumsuz etkilerini gördüğü bazı kişileri ve bazı Papaları da cehennemde betimler¹⁸⁰.

Bu arada Dante, yeni bir din getirmekle bölücülük yaptığını iddia ettiği İslam Peygamberi ve İslam Halifesinin ruhlarını da; “*insanların arasına ayrılık sokan ve arabozuculuk yapanların ruhları ile dolu olarak*” betimlediği “Cehennem”in 9. bölümünde gösterir. Tepkisel bir tutumla, Peygamberi, *karnı parçalanmış, tüm iç organları görünmüş ve kısmen de dışarı sarkmış* olarak gösterir¹⁸¹. Dante’nin bu tutumu, Müslüman topluluklar tarafından sert bir tepkiyle karşılanmakla birlikte; Dante’nin İslam düşün aleminden ne kadar büyük bir ölçüde yararlandığı konusunda da bir çok eser meydana getirilir¹⁸².

“İlahi Komedy” da, *yanlışlar içindeki İnsanlığı* simgeleyen karanlık ormanda yolunu yitiren Dante; aklın, mantığın ve felsefenin simgesi Vergilius’un yol göstericiliği ve kurtarıcılığı ile doğru yolu bulmak için Cehennem, Araf ve Cennete yolculuk yapmaya başlar. Cehennem, pişmanlığı; Araf, vicdan azabından kurtuluşu; Cennet ise, esenliğe erişmeyi deyimler. Beatrice’in, gönderdiği Vergilius, O’na, Tanrıbilim ve Felsefe öğretecektir. Nihayet, Cennete girerken inancın, dinin, sevginin ve ölümsüzlüğün simgesi sevgilisi Beatrice ile buluşan Dante; onun kılavuzluğu ile gittiği son katta, Tanrı ile karşılaşır, fakat bu anı sözcüklerle dile getiremez¹⁸³.

2- Monarşi Üzerine (La Monarchia)

179. Alâettin, s.275; Uraz, *Dante.*, s.12. Işık/Sabatelli, s.13; Crozat, “Dante.”, s.7; *Resimli Genel Kültür*, s.441; *Yeni Hayat*, s.972.

180. Şakiroğlu, s.947.

181. Öncel, s.53; Şakiroğlu, s.947.

182. Şakiroğlu, s.943.

183. *Çağlar Boyunca*, s.35; *Resimli Genel Kültür*, s.441.

Dante, siyaset felsefesinin tüm özelliklerini taşıyan ve devlet yönetimi üzerine siyasal düşüncelerini açıkladığı, bu eserini Latince olarak yazar¹⁸⁴. Bu eserde, Aristoteles'ten etkilenir ve bir çok yerde O'nun siyaset felsefesini ("polis" in "aile" ve "köy" e üstün olması gibi) savunur¹⁸⁵.

İmparator VII. Henri'nin 1312-1313 yılları arasındaki İtalya seferi dolayısıyla - bu tarihlerde¹⁸⁶ - yazılan "Monarşi Üzerine", halk arasında VII. Henri'ye karşı beliren direnişi kırmak ve halkı aydınlatmak için filozof ve hukukçulara yönelik olarak kaleme alınmış bir propaganda eseridir¹⁸⁷. Yitirilmiş bir dava uğruna yazılan "Monarşi Üzerine", İmparatorluk yanlılarının uzun süredir tartıştıkları bir temayı yansıtmaya ve Kilise'nin dünyasal iktidar hakkındaki düşüncelerinin acı bir eleştirisini sergilemesi bakımından ilginçtir¹⁸⁸. Ortaçağ'ın karanlık ve karışık ortamında yazılan değerli bir bilimsel tez niteliğine sahiptir¹⁸⁹. Eser, Ortaçağ Avrupası'nın en çok tartışılan temalarından biri olan *Krallık otoritesi, Papaya bağlı kalmalı mı, yoksa bağımsız mı olmalı?* sorununu en ateşli tartışıldığı dönemde ele alır¹⁹⁰.

"Monarşi Üzerine", siyasal teması bakımından bir düşünce tartışması olmaktan çok, *bir dahinin ütopyasıdır*. Yazılmasına sebep olan olayları aşar, İnsanlığı ve yaşayışını anlatan, idealist görüşler birliği niteliği alır. Dante'nin buradaki ülküsü ve mutlak yönetim tasarısı, Papa ile İmparator arasındaki ilişkileri açıklarken, İmparatorluk otoritesini yücelttiğinden dolayı evrensel bir monarşidir. Bu ise, o dönem İtalyasının parçalanmışlığı konusunda duyulan tedirginliğin ve siyasal bütünleşme özleminin bir yansımasıdır¹⁹¹.

Skolastik bir yöntemle yazılan eserde, Dante, önce tezini ortaya koyar, sonra da bu tezi mantık ve örneğe yol ile bir takım deliller ortaya koyarak kanıtlamaya çalışır. Baştan sona böyle örneklemlerle meydana gelen eserde,

184. Sena, s.475; Sinanoğlu, *İtalyan.*, s.50; *Çağlar Boyunca*, s.75.

185. Ülken, Hilmi Ziya; *İçtimai Doktrinler Tarihi*, İstanbul 1941, s.44; Akbay, s.148; Abadan, s.142.

186. Scartazzini, "Monarşi Üzerine"nin yazılış tarihini vermenin imkansız olduğunu belirtir. Buna karşılık, Witte, 1300'den önce yazıldığını; Paul Fournier ise, 1311'de yazıldığını belirtirler. Bkz. Landry, s.VII.

187. Sabine, George; *Siyasal Düşünceler Tarihi, Eskiçağ, Ortaçağ*, Çev: Harun RIZATEPE, Ankara 1969, s.254, dn.10; Erim, s.85; Timur, *İlahi.*, s.10; Öncel, s.44.

188. Parkinson, C. Northcote; *Siyasal Düşüncenin Evrimi*, Çev: Mehmet HARMANCI, İkinci Basım, İstanbul 1984, s.73; Tanilli, s.464.

189. Landry, s.VII.

190. Işık/Sabatelli, s.109; Erman, s.9.

191. Timuçin, s.284; Işık/Sabatelli, s.110.

Dante; yeni Aristotelesçi açıklama kategorilerini, Roma Hukukundan kaynaklanan eski gelenek, kural ve Tanrıbilim boyutlu delillerle karıştırıp kullanır. Karşıt görüştekilerin savundukları delilleri, delil olarak kabul etmez ve bunları birtakım simgelerle ve benzetmelerle çürütmeye çalışır¹⁹².

“Monarşi Üzerine”de, Tanrı, Dante için bir “şey” gibidir; soğuk, soyut ve cansızdır. İncil’de olmayan ve hatta insanların bilmedikleri bir Tanrıdır. Dante’nin Tanrısı bilimsel bir açıklamadan ibarettir. Mantığın gerektirdiği bir “şey”; ilk neden, ilk motor (harekete geçiren anlamında) ve ilk varolandır. Dahası, Dante’nin Tanrısı dünyaya çok bağlanır ve evrenin bir parçası olur¹⁹³.

“Monarşi Üzerine”, üç kitaba ayrılır ve üç metafizik soruna çözüm arar. Bu sorunlar; *monarşinin dünyasal düzen için gerekli olup olmadığı, bu monarşinin Roma halkının meşru hakkı olup olmadığı ve Krallık otoritesinin nereden, nasıl kaynaklandığı* sorunları biçiminde belirginleşir¹⁹⁴. Birinci Kitapta, siyasi rejim birliğinin yani “Evrensel Krallık”ın, İnsanlık için zorunlu olduğunu savunan Dante; metafizik delilleri kullanarak, birliğin yetkinliğini, uygulamaya ilişkin yararlarını ve barışa olan katkılarını kanıtlamaya çalışır. Bu tür bir Krallığın örneği olarak da, eski Roma’da Augustus Caesar’ın zamanını gösterir¹⁹⁵.

Dante, eserin İkinci Kitabında, Romalıların Tanrı tarafından dünyayı yönetmek için seçildiklerini, bir takım tarihi ve hukuki delillere dayanarak kanıtlamaya çalışır. O’na göre, bütün ulusların mirasçısı olan Roma, dünyanın da egemeni olmalıdır. Çünkü Romalılar, dünyanın en seçkin ulusudur ve tarihleri kahramanlıklarla doludur. Tanrı, Romalılara her zaman yardım eder, onlar da Tanrı’nın bu iyiliğini kötüye kullanmazlar; çünkü erekleri dünyayı fethetmek değil, dünyada adaleti yaymaktır. Eserin bu bölümü, Roma tarihinin coşkulu bir anlatısı gibidir¹⁹⁶.

Nihayet Üçüncü Kitabında ise, Krallık ve Kilise kurumları arasındaki ilişkileri konu edinir ve dünyasal düzen içinde, Kilise karşısında Krallığın bağımsızlığını savunur. Krallığın Papaya bağlı olmasını savunan Kilise yöneticilerine karşı çıkar ve *Kralın yetkisini doğrudan doğruya Tanrıdan aldığı görüşünü* ileri sürer. Kral, bağımsız olmakla birlikte, Papaya (*bir oğlun babasına gösterdiği*)

192. Erim, s.85; Ağaoğulları/Köker, *Tanrı..*, s.32; Landry, s.28; Crozat, “Dante.”, s.13; Crozat, *Amme.*, 1946, s.578.

193. Landry, s.41.

194. Işık/Sabatelli, s.110; Ağaoğulları/Köker, *Tanrı..*, s.32; Özcan, s.27.

195. Crozat, *Amme.*, 1946, s.576; Crozat, “Dante.”, s.12; Vecchio, s.44; Öncel, s.44.

196. Vecchio, s.44; Ağaoğulları/Köker, *Tanrı..*, s.32; Crozat, *Amme.*, 1946, s.577; Öncel, s.44; Crozat, “Dante.”, s.12.

sevgi ve saygı(yı) göstermelidir; çünkü her ikisi de yetkilerini doğrudan doğruya Tanrı'dan alırlar. Dante, "İlahi Komedya"da olduğu gibi, burada da, gerçeklerden uzak, benzetme özelliğine sahip, soyut delilleri kullanır¹⁹⁷.

Ütopik nitelikteki bu eserin başlıca önemi, Dante'nin dünyasal ve ruhsal erkler, yani Krallık ve Kilise arasında kesin bir ayırım yapılması gereğini sezmiş olmasından kaynaklanır. Çünkü eser, Kilise'nin dünyasal erk hakkındaki görüşlerinin acımasız bir eleştirisini sergiler¹⁹⁸.

Barış özleminin açıkça dile getirilmiş olduğu "Monarşi Üzerine", 1329 yılında (Dante'nin ölümünden sekiz yıl sonra) -içerisindeki cüretli düşünceler nedeniyle- o sıralar Papalık siyasetini yöneten rahip Guido Vernani tarafından tekzip edilir. Kilise'nin de işe karışması sonucu alınan Engizisyon kararı gereği, eser Roma'da halkın önünde yakılır ve uzun süre yasak kitaplar listesinde yer alır¹⁹⁹. "Monarşi Üzerine"nin, ilk baskısı 1559'da çıkar. İlk eleştirmeli baskısı ise, 1918'de Giovanni Bertacchi (1869-1942) tarafından yayınlanır²⁰⁰.

3- Şölen (İl Convivio)

Dante, felsefe ile ilgili düşüncelerine yer verdiği "Şölen"i, 1306-1308 yılları arasında Bologna'da yazar²⁰¹. Ortaçağ eserlerinden ayrı olarak, "Şölen"de organik bir yapı bulunur. Dante bu eserinde, çeşitli konulardaki görüşlerini, büyük bir düşünce yüceliği içinde açıklar²⁰². Eserin, felsefi, ahlaki ve siyasal temaları ele alan on dört manzumeden ve bunları yorumlayan ara yazılardan ibaret olmasını tasarlayan Dante, ilk dört manzumeyi yazar, dördüncüyü de 74. kısımda yarım bırakır²⁰³. "Şölen", ilk defa 1490 yılında yayınlanır²⁰⁴.

"İlahi Komedya" ve "Monarşi Üzerine"nin ideolojik bir özeti olan "Şölen"de, felsefi kurguyu temel alan ve siyasal eylem ve yapıları yenileştirmeyi

197. Vecchio, s.45; Timur, *Dante.*, s.4; Öncel, s.44.

198. Öncel, s.45; Tanilli, s.464.

199. Ağaogulları/Köker, *Tanrı.*, s.31; Öncel, s.45; Işık/Sabatelli, s.110. Işık/Sabatelli (aynı yer), eserin yakıldığı yerin Bologna olduğunu belirtir.

200. Türk, s.288.

201. Hançerlioğlu, *Felsefe Ansiklopedisi, Düşünürler Bölümü, C.1 (A-L)*, İstanbul 1985, s.115; Karacan, s.585. Öncel (s.40'ta), "Şölen"nin 1304-1307 yılları arasında yazıldığını belirtir.

202. Öncel, s.41.

203. Sinanoğlu, *İtalyan.*, s.49; Işık/Sabatelli, s.101; Timur, *İlahi.*, s.33; Öncel, s.40.

204. Ertaylan, s.19.

amaçlayan laik ve modern bir kültürün kurulması gereğini savunur²⁰⁵. Halk dili (İtalyanca) ile yazılan, tanrıbilimsel bir metafizik olan “Şölen”; dili, açıklama ve yorumlama biçimleri, bölümlerin fazlalığı ve örneksemelerin çeşitliliği dolayısıyla tamamen skolastik bir manzara gösterir²⁰⁶.

Dante'nin “Şölen”i halk diliyle yazmasındaki amaç, kendisini sürgündeyken konuk edenlerin önünde ozan ve filozof olduğunu haklı gösterebilmek içindir. Böylece, eser, Latince bilmeyenler tarafından da okunup anlaşılabilir, onlara bilim ve felsefe üzerine bir şölen (ziyafet) verilmiş olacaktır. Eserin adı da, buradan gelir. O devirde bilimle uğraşmak, yalnızca Kilise'ye bağlı olanlara ve Latince bilenlere özgü olduğu için, “Şölen” bu bakımdan da büyük bir yenilik getirir. Ayrıca “Şölen”in en dikkate değer tarafı, Latince gibi İtalyanca'nın da, ağır temaları işlemeye yeterli olduğunu kanıtlama konusunda ilk adımı oluşturmasıdır²⁰⁷. Dikkate değer ikinci yön, Dante'nin bu eserdeki bazı sözcükleri, Latince olarak kullanması ve bu sözcüklerin halen kullanılabilirliğini koruyor olmasıdır²⁰⁸.

“Şölen”de mantıksal bir sırası olmayan şiirlerin esasını “aşk” oluşturur. Dante'nin burada benimsediği aşk, kullandığı mecazlar ve hitabeler sayesinde geniş bir anlam kazanır. Şiirler, görünüşte duygusal bir güzellikle ilgili bulunsada, aslında bütünüyle metafiziktir ve her cephesinde Tanrıbilime dalar²⁰⁹.

4- Yeni Hayat (Vita Nuova)

1293-1295 yılları arasında yazdığı “Yeni Hayat”, Dante'nin ilk eseridir ve onun içinde meydana gelen *yenilenme ve gençleşme* olayına işaret eder²¹⁰. “İlahi Komedi” ve “Şölen”in önsözü niteliğindedir. Dante'nin, otobiyografik serüveninin ilk bölümü olarak değerlendirilen “Yeni Hayat”, aynı zamanda, XIII. yüzyıl sonlarında biçim almaya başlayan yeni Ortaçağ edebiyatının ilk örneği ve edebiyat tarihinin ilk otobiyografik romanıdır. İlk defa 1576'da,

205. *Büyük Larousse*, s.2882; *Özcan*, s.27; *Crozat, Amme.*, 1946, s.574; *Crozat*, “Dante.”, s.9.

206. *Hançerlioğlu*, *Ansiklopedi.*, s.115; *Sena*, s.474; *Timur, İlahi.*, s.33; *Büyük Larousse*, s.2882.

207. *Işık/Sabatelli*, s.101; *Sinanoğlu, İtalyan.*, s.49; *Sinanoğlu, Dante.*, s.39.

208. *Sinanoğlu, İtalyan.*, s.49.

209. *Sena*, s.474, 476; *Sinanoğlu, İtalyan.*, s.49.

210. *Işık/Sabatelli*, s.118; *Tuncer/Arıkan*, s.8; *Sinanoğlu, İtalyan.*, s.48; *Timur, İlahi.*, s.32.

Sermartelli tarafından Floransa’da yayımlanan²¹¹ “Yeni Hayat”, dilimize de çevrilmiştir.

Sevgilisi Beatrice’in ölümünden sonra yaşadığı *serseri* yaşamdan pişmanlık duyan Dante, sevgilisine bağlı kalmak, onu herkesten üstün göstermek ve ona olan sevgisinin öyküsünü anlatmak için büyük bir eser yazmaya karar verir ve o güne kadar Beatrice için yazdığı bütün şiirleri bir araya toplayıp, bunları esin kaynaklarıyla birlikte açıklar. Cavalcanti’nin önerisine uyarak, eserin nesir kısmını da şiirlerindeki gibi İtalyanca yazar²¹². Dante, “Yeni Hayat”ı yazarken, Boethius’un “Felsefenin Tesellisi Üzerine” adlı eserinden biçimsel açıdan esinlenir. Bu eserde, Boethius nesir olarak konuşur, felsefe nazım olarak cevap verir. Aynı şekilde Dante’de, eserinde nazım ve nesir bölümlerine yer verir²¹³. Nazım kısmında lirik manzumelerin yer aldığı “Yeni Hayat”ın nesir kısmı; bir yandan bu şiirleri birbirine bağlamaya, aralarında psikolojik ve kronolojik ilişkiler kurmaya; diğer yandan da şiirleri skolastik görüş açısından inceleyerek, neden ve nasıl yazıldıkları ile temalarının bölünüşü hakkında bilgi vermeye ve öyküye tarihsel bir boyut kazandırmaya yarar²¹⁴.

Dante, “Yeni Hayat”ta, bütün gençliğinin sevinçlerini, acılarını ve ümitlerini, hiç çekinmeden büyük bir içtenlik ve ciddilikle dile getirir; kendi aşk ve sevgi dolu yaşamının başlıca olaylarını açıkça anlatır: Sevgilisi Beatrice’in güzelliğini ve üstün niteliklerini övdükten sonra, ona olan ölümsüz aşkını açıklar²¹⁵.

Dante’yi “Dolce Stil Nuova” okulunun önderliğine yükselten “Yeni Hayat”ta eserin kahramanı Beatrice, bu okulun ruhuna uygun olarak *melek*leştirilir ve eserdeki “aşk” da yerini daha yüksek bir duyguya bırakır. Artık Beatrice, iç güdüsel duygular uyandıran bir ölümlü değil; insanın hoşuna giden, ona tapınmayı isteklendiren doğa-üstü bir varlıktır. Dante burada, Beatrice’i nitelendirmede en yüksek aşamaya erişir²¹⁶.

“Yeni Hayat”taki övgü şiirlerinde, Dante’nin sonraları “İlahi Komedyası”nın “Cennet” bölümünde geliştirdiği, Beatrice ile Tanrı arasındaki paralel ilişki teması, ilk kez ele alınır²¹⁷. Bir aşkın serüveni olan “Yeni Hayat”, Dante’nin günlük anılarını, şiirlerini ve bu şiirlerin skolastik açıdan incelenmesini bir

211. Sena, s.475; Ertaylan, s.19; *Çağlar Boyunca*, s.75; *Türk*, s.288.

212. Tuncer/Arıkan, s.8; Sinanoğlu, *Dante.*, s.13; Varoğlu, s.IX; Uraz, *Dante.*, s.5.

213. Russel, s.359.

214. Işık/Sabatelli, s.119; Öncel, s.38-39.

215. Tuncer/Arıkan, s.8; Varoğlu, s.IX; Burckhardt, *İtalya.*, 1978, s.467.

216. Timur, *İlahi.*, s.32; Öncel, s.40; Burckhardt, *İtalya.*, 1978, s.511; *Türk*, s.288.

217. *Ana Britannica*, s.600.

araya getiren şaşılasi bir bileşimdir²¹⁸. Dante'nin “Yeni Hayat”ı, acımasız gerçekçiliği ile İtalyan halkına gideceği yolu belirlemiş olur²¹⁹.

Şiir ve düzyazı karışımı bir çeşit roman olan “Yeni Hayat”, kırkiki bölümden oluşur. Dante'nin en parlak ve ateşli şiirlerine yer verdiği eserin nazım kısmı; yirmibeş sone, dört canzone, üç od²²⁰, bir balat ve bir de altılıktan meydana gelir²²¹.

5- Halk Dili Üstüne İnceleme (De Vulgari Eloquentia)

“Halk Dili Üstüne” adlı eser, Dante'nin 1306-1308 yılları arasında Bologna'da yaşadığı sürgün döneminin ürünüdür²²² ve Dilbilime, Felsefeye ve Retoriğe duyulan ilginin yansıtıldığı filolojik bir çalışmadır²²³. Bu kez, aydınlar, özellikle ozan ve yazarlara seslenmek istediği için eseri Latince olarak kaleme alır²²⁴. Eseri, nesir ve nazım karışımı dört kitap olarak tasarlar, fakat 2. kitabın 14. kısmında yarım bırakır. Dilin kökeni ve tarihiyle ilgili birinci kitap, ondokuz bölümden oluşur²²⁵.

Dante, Ortaçağ'da pek rastlanmayan bir Retorik kitabı yazarak başka bir yenilik daha getirmiş olur. Eser, başarılı bir sonuca ulaşmasa da, dili bilimsel açıdan ele alabildiği için önem taşır²²⁶. Dante'ye göre en eski dil, İsrail halkının konuştuğu İbranice'dir. O'na göre, Babil Kulesinin yapımı sırasında insanlar arasında konuşulan diller birbirleriyle karışır ve bu karışmadan üç grup dil doğar: Avrupa'nın güneyindeki bölgelerde konuşulan diller (İtalyanca, Fransızca, İspanyolca), Avrupa'nın kuzey kesimlerinde konuşulan diller (Almanca kökenli diller) ve Doğu kavimlerinin dilleri (Yunanca). Çeşitli nedenlerle diller bozuldukları için, değişmez yasalara ve ilkelere uyan bir sanat diline gerek duyulur. Bu sanat diline Dante, *grammatica* ismini verir. Güney Avrupa dilleri için sanat dili Latince'dir²²⁷.

218. *Grand Master*, s.223; *Meydan-Larousse*, s.392; *Sosyalist Kültür*, s.749.

219. *Burckhardt, İtalya.*, 1978, s.498.

220. Od: Mısra sayısı ve vezni bakımından birbirine benzeyen bentlerden oluşan lirik manzume.

221. *Tuncer/Arıkan*, s.11; *Timur, İlahi.*, s.32. *Öncel*, s.40.

222. *Meydan-Larousse*, s.392; *Ertaylan*, s.19; *Ana Britannica*, s.601. *Öncel* (s.42'de), “Halk Dili Üstüne”nin 1304-1307 yılları arasında yazıldığını belirtir.

223. *Sinanoğlu, İtalyan.*, s.49; *Ana Britannica*, s.601; *Timur, İlahi.*, s.29.

224. *Işık/Sabatelli*, s.106; *Gelişim Hachette*, s.916; *Türk*, s.288.

225. *Büyük Larousse*, s.2882; *Sinanoğlu, İtalyan.*, s.49; *Ana Britannica*, s.601; *Öncel*, s.42; *Burckhardt, İtalya.*, 1978, s.467.

226. *Işık/Sabatelli*, s.107; *Burckhardt, İtalya.*, 1978, s.554.

227. *Öncel*, s.42.

Dante bu eserinde, dünya dillerinin bir tarihçesini yaptıktan sonra, dillerin bölümlenmesine geçer ve bugün garip görünen bir tasnifle; dilleri, “Latince” ve “Halk Dilleri” olmak üzere ikiye ayırır. O’na göre Latince, resmi bir dildir ve aralarında anlaşmak amacıyla insanlar tarafından yapay olarak oluşturulmuştur. Dante yanlış bir düşünce ile, Latince’nin diğer dillerin sürekli olarak değişip bozulmaları karşısında değişmeyen bir dile duyulan gereksinimden doğduğunu benimser. Yani Latince, Neo-Latin dillerinden önce gelmez, doğuşu onlardan sonradır. Latince daima edebi bir dildir; anadan öğrenilmez, okuldan öğrenilir. Halk dilleri ise, çok eski bir geçmişe sahiptirler. Bunlar doğal olmakla birlikte, ilkel dillerdir. Dante daha sonra Güney Avrupa uluslarının dillerini inceler ve bunları “evet” anlamına gelen “Oc”, “Oil” ve “Si” kelimelerini kullanarak birbirinden ayırır. “Si” dillerini uzunca inceledikten sonra bunların hiçbirinin başlı başına ulusal dil olmaya uygun olmadığı sonucuna varır ve varolan ondört İtalyan lehçesini uygun bir biçimde birleştirerek ulusal bir dil oluşturmanın gerekliliğini belirtir. Böylece, Latince’nin yerini tutabilecek ve bütün İtalya’da kullanılacak ortak bir yazı dili oluşturmanın olasılığı üzerinde durur²²⁸.

Dante, “Halk Dili Üstüne İnceleme”de, halk dilini ve bunun biçim açısından geçerlilik alanını tanımlamaya çalışırken, İtalyan halk diline de belirli kurallar yerleştirmeye çalışır²²⁹. Dili, *insanlara özgü sözle anlaşma olanağı* biçiminde tanımlayan Dante, dilin bütünsel bir birliğinin olduğunu, kullanma biçiminin ise insana yaratıldığı zaman Tanrı tarafından öğretildiğini savunur²³⁰. Ozanların kullanmaları gereken biçim hakkında da düşüncelerini açıklayan Dante, biçemi, yüksek (trajik, ağırbaşlı, *stile tragico*), yalın (basit, orta halli, ılımlı, *stile comico*) ve ağıt (en alt düzeyde kalan gösterişsiz biçim, *stile elegiaco*) biçimleri olmak üzere üçe ayırır ve bu biçimlerin her birinden hangi tür eserler verilmesinin uygun olacağını da araştırır²³¹.

İtalyanca’nın tarihine dair ilk deneme olan “Halk Dili Üstüne İnceleme”, en azından, edebiyat dili ile halk dili arasında yaptığı ayırım nedeniyle edebiyat tarihinde önem taşır²³² ve ilk defa, 1520’de İtalyanca olarak, Gian Giorgio Trissino tarafından yayınlanır²³³.

6- Mektuplar (Epistole)

228. Timur, *İlahi.*, s.29; Ertaylan, s.19; Sinanoğlu, *İtalyan.*, s.49.

229. *Büyük Larousse*, s.2882; *Ana Britannica*, s.601.

230. Sena, s.475; Işık/Sabatelli, s.107.

231. Timur, *Dante.*, s.8; Timur, *İlahi.*, s.29; Öncel, s.43.

232. Öncel, s.43-44.

233. *Türk*, s.288.

Dante'nin sürgündeki yaşamı sırasında, çeşitli nedenlerle yazdığı ve daha çok siyasal bildirimlerine yer verdiği; değişik tarihsel ve edebi değerlere sahip, ondört manzum Latince mektubu, "Mektuplar" başlığı altında toplanır²³⁴. Eser, ilk defa, 1842 yılında Geoffroy Tory tarafından bir araya toplanarak yayınlanır²³⁵.

Dante'nin mektuplarında, barışa karşı beslediği arzuyu, emellerindeki ve siyasal hareket tarzındaki idealistliği görmek olasıdır. Ayrıca bu mektuplarda, evrensel adalet ve ortak yararlar bozulduğu için de bir başkaldırı söz konusudur²³⁶. Dante'nin mektupları arasında, İmparator VII. Henri'nin İtalya'ya gireceğini öğrendiği zaman prenlere ve İtalyan halkına yazdığı ve onları İmparatoru selamlamaya davet ettiği, "Birlikte Tek Olarak (Universis et Singulis)" başlıklı mektubu da vardır. Yine 17.4.1311'de, VII. Henri'yi İtalya'ya girmesi konusunda ikna etmek için, kendisine yazdığı mektup da bunlar arasındadır. 1315'te Floransalı bir dostuna yazdığı ve Floransa'nın kente dönmek isteyen sürgünler için ileri sürdüğü onur kırıcı affın koşullarını beğenmediğini açıkladığı mektubu ünlüdür. Dante'nin Moroella Malaspina'ya ve "Cennet"i ithaf için Can Grande della Scala'ya yazdığı edebi mektupları ile prenlere ve hanedan üyelerine yönelik yazdığı taziye mektupları da ünlüdür. Ayrıca Dante'nin, bugün halen yitik olan bir takım mektuplarının varlığı da bilinir²³⁷.

Dante, bir başka mektubunda da, monarşi yönetiminin mükemmelliğini över ve dünyasal erkin ruhsal erk karşısında özerkliğini savunurken; Papanın kendi yetkilerini yalnızca Kilise'yi İncil'e yarasır yoksulluğa geri götürmek amacıyla kullanması gerektiğini belirtir²³⁸. Mektup yazma biçimi sürekli ağır olan Dante, resmi mektuplarda geleneksel formülleri ustalıkla kullanmasını bilir. İtalyan eleştirmenlerine göre, Dante bu mektuplarında, *hem edebiyatçı, hem saray adamı, hem partizan, hem Floransa vatandaşı, hem filozof, hem de* (belki de en önemlisi) *büyükülüğünün bilincine varan bir ozandır*²³⁹.

7- Çoban Şiirleri (Eclogae)

"Çoban Şiirleri" adlı eser, 1313-1321 yılları arasında, Bologna'da bulunan Retorik profesörü Giovanni del Virgilio'ya hitaben yazdığı, Latince iki kısa

234. **Timur**, *Dante.*, s.9; **Timur**, *İlahi.*, s.31; **Işık/Sabatelli**, s.114. **Öncel** (s.45'te), "Mektuplar"daki manzum mektup sayısının onüç olduğunu belirtir.

235. **Türk**, s.288.

236. **Crozat**, *Amme.*, 1946, s.575; **Crozat**, "Dante.", s.10.

237. **Meydan-Larousse**, s.392; **Sosyalist Kültür**, s.750; **Ana Britannica**, s.601; **Timur**, *İlahi.*, s.31; **Işık/Sabatelli**, s.114; **Türk**, s.288.

238. **Büyük Larousse**, s.2882.

239. **Işık/Sabatelli**, s.114, 116; **Öncel**, s.45.

pastoral şiirden²⁴⁰ ibarettir ve eserin ilk baskısı 1718’de yapılır²⁴¹. Bu şiirler, Dante’nin son yılları hakkında bilgi verir. Dante’nin hayranlarından olan Giovanni del Vingilio, Dante’ye gönderdiği bir övgü şiirinde, ozanlık tacına layık olabilmesi için onu Latince şiirler yazmaya özendirir. Dante, Latince bir mektupla karşılık verir ve hayranına teşekkür ederken, en büyük dileğinin, Floransa’nın San Giovanni Kilisesi’nde ozanlık tacını giymek olduğunu açıklar. Giovanni del Vingilio, Dante’den cevap almanın sevinci içinde, O’na bir mektup daha göndererek kendisini Bologna’ya çağırır. Dante de, buna karşılık olarak ikinci mektubu yazar ve Bologna’ya gitmekten ve hayranını tanımaktan kıvanç duyacağını, ancak bazı düşmanlarından çekindiği için dost saydığı Ravenna’dan ayrılmak istemediğini bildirir. Şiirsel açıdan bu ikinci mektup, ilki kadar önem taşımaz²⁴².

8- Mısralar (Rime)

“Mısralar” adlı eseri, Dante’nin yaşamı boyunca çeşitli temalarda yazdığı ve diğer eserlerinden birine yerleştiremediği şiirlerinin sonradan bir araya getirilmesidir. Bu geniş şiir antolojisinde yer alan şiirlerin hepsinin, Dante’ye gerçekten ait olup olmadıkları halen daha bir tartışma konusudur. Ayrıca Dante’nin bugüne kadar bulunamayan, fakat yazıldıkları kesinlikle bilinen şiirleri de vardır. Bu eserde yer alan şiirlerden en ünlüsü, Dante’nin “Taş (Pietra)” ismini verdiği ve kendisini reddeden Pietra isminde bir kadına yazdığı “Taşlı Dizeler (Rime Petrose)”dir. “Pietra”, Dante’nin, duygularına ilgisiz kalan taş yürekli sevgiliye taktığı simgesel bir ad olsa gerektir²⁴³.

Bu eserdeki şiirlerde Arezzo’lu Guittone’nun ve Cavalcanti’nin etkileri sezilir. “*Stil Nuova*” tarzında yazılanlar arasında daha kişisel ve başarılı olanlar da vardır. Beatrice’in ölümünden sonra yazılan ve felsefenin övgüsünü içeren pek çok canzone de yine bu derleme içinde yer alır. Sürgünden sonra yazılan kısa şiirlerde yepyeni bir dünya dikkati çeker. Aşk ozanının yerini artık dürüstlüğün övgüsünü yapan bir ozan alır. Dante artık, soyluluğu, cömertliği ve adaleti övüp yüceltir ve Dante’nin yaşamında, artık bir düşünme döneminin başladığı ortaya çıkar²⁴⁴.

10- Toprak ve Su Üstüne İnceleme (Quaestio de Aqua et Terra)

240. Pastoral Şiir: Kır yaşamını ve törelerini anlatan şiir türü.

241. *Türk*, s.288.

242. *Timur, İlahi.*, s.31; *Işık/Sabatelli*, s.116; *Sinanoğlu, İtalyan.*, s.50; *Öncel*, s.45.

243. *Öncel*, s.42; *Büyük Larousse*, s.2882; *Işık/Sabatelli*, s.96, 97.

244. *Öncel*, s.42; *Işık/Sabatelli*, s.97.

Eser, Dante'nin 19.1.1320'de Verona'da katıldığı bir konferansta açıkladığı görüşlerinin kağıda aktarılmasından ibarettir. Dante'nin bilime ve bilimsel temalara olan ilgisini kanıtlayan bir eserdir ve ilk kez 1508'de Venedik'te yayınlanır²⁴⁵. Dante, Latince yazdığı bu eserinde; dünyayı kaplayan suları ve karaları bilimsel biçimde inceler ve karaların sulardan yüksek olduğunu savunur. Bu kısa fizik kitabının günümüzde bilimsel bir değeri yoktur²⁴⁶.

11- Lirik Şiirler Dergisi (Canzone)

Bu eserde ise, Dante'nin, Beatrice ve kısa süre sevdiği diğer kadınlar için, İtalyanca yazdığı, onüç türkü, ellibeş sone, altı balat ve bir altılık yer alır. Bu şiirler, felsefi ve alegorik (benzerlikler içeren) özellikler taşır²⁴⁷. Eserin ilk eleştirmeli baskısı, 1291 yılında M. Borbi tarafından yayınlanır²⁴⁸.

12- Çiçek (İl Fiore)

Bu eser, “Floransalı ser Durante” imzasını taşır. Bu nedenle, eserin Dante'nin gençlik dönemine ait bir eser olduğuna inanılır. Ortaçağ Fransız Edebiyatının ünlü eserlerinden olan, Jean de Meung'un “Gülün Romanı (Roman de la Rose)” adlı eserinin kısaltılmış bir biçimidir ve soneler halinde İtalyanca yazılmıştır²⁴⁹. Eser, ilk kez 1881'de Castets tarafından yayınlanır²⁵⁰.

VI- SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Dante'nin siyaset felsefesindeki argümanların, gerek hizip çatışmaları sonucu Floransa'dan sürülmesi olayından, gerekse hayatı boyunca İtalya'da sürüp giden Papalık ve İmparatorluk taraftarı partilerin çatışmasından etkilendiği açıktır²⁵¹. Dante'nin barışı ve refahı sağlamak

245. *Türk*, s.288.

246. *Işık/Sabatelli*, s.118; *Sena*, s.475; *Ertaylan*, s.20; *Öncel*, s.45; *Timur, Dante.*, s.9; *Timur, İlahi.*, s.31; *Meydan-Larousse*, s.392; *Pézar*, s.XLIX.

247. *Timur, Dante.*, s.9; *Tuncer/Arıkan*, s.8; *Sinanoglu, İtalyan.*, s.50.

248. *Türk*, s.288.

249. *Timur, İlahi.*, s.33; *Sosyalist Kültür*, s.749.

250. *Türk*, s.288.

251. Gerçekten de, Dante'yi yaşadığı devrin tarihsel gidişatı içinde düşünmeden anlamak mümkün değildir. Etrafındaki olaylara bütün benliğiyle katılan, çağının tarihini tümüyle yaşayan Dante'nin berrak tarih şuuruna rağmen, kusursuz bir tarihçi olduğu söylenemez. Kentinin ve Avrupa'nın siyasal olaylarına fazla karışması, kendisinde şiddetli tutkular yaratır; bu da, iyi bir tarihçide olması gereken tarafsızlığı bulmasına, olaylara dışarıdan bakmasına engel olur. Dante'de tarih, duygular üzerine kurulmuş, yaşayan ve yaşanmış bir tarihtir. Önemli olan,

için tek başlı evrensel yönetimi savunması, o dönem ülkesinin içinde bulunduğu mücadele sebebiyledir. Nitekim Dante, İtalya'yı “*büyük fırtınaya tutulmuş kaptansız gemi*” olarak tarif eder²⁵². Bu yüzden O, dünyanın, Evrensel Kralın sınırsız otoritesi altında tek bir birlik oluşturması dışında herhangi bir barış imkanını olası görmez. Evrensel Krallık kuramı, doğrudan doğruya evrensel barışın idealleştirilmesine dayanır. Papalara karşı düşmanlığı ise, onların sürekli savaşlara yol açan politika ve ihtiraslarından kaynaklanır²⁵³. Herşeye rağmen, Dante'nin sistemi, sonuçta, akılla imanı uzlaştıran ve bütün kuvvetleri birlikte düzenleyen bir dünya felsefesi olur²⁵⁴.

“Dante Felsefesi”nin özgün yanı, halkın anlayabileceği bir şekilde ortaya çıkmasıdır. O, birtakım düşüncelerin anlaşılabilir terimlerle sürekli tartışılan çeşitli sorunları, anlayarak ve saf bir ruh ve anlaşılır bir dil kullanarak anlatmayı başarır²⁵⁵. Dante'den önce, zamanının Kilise Felsefesini tam anlamıyla bilerek yazan Kilise/din-dışı bir kişiye rastlanmaz²⁵⁶. Dante, dinin, devlette önde gelen bir yere sahip olmasını hep ister. Bu istek, dinin doğru ve/veya üstün oluşundan değil; toplumu birbirine bağlama özelliğine sahip oluşundan kaynaklanır²⁵⁷. Kilise'ye görünüşte bağlı kalan Dante, gerçek bir *sofuluktan* uzak, özgür düşünceli bir kişidir. Dante, *eski tip insanın* da sonuncusu olur²⁵⁸. O, eski dünya ile modern dünyayı birleştirmek üzere çağların kasırgası üzerine atılmış bir köprü gibidir. Gevşeyip gitmiş Avrupa'nın ilk uyandırıcısı olmuş; uyumsuz bir barbarizm kaosundan, kendi şiiiriyle bir dil oluşturmayı da başarmıştır.

“Monarşi Üzerine”, bir İmparatorluğun dünya egemenliğini tek başına ele geçirme hedeflerinin sergilendiği ilk eserdir. İmparatorluk

olayları kamuoyunun ve Dante'nin ahlak veya politika açısından değerlendirişleridir. Bkz. **Işık/Sabatelli**, s.45.

252. **Dinçkol**, Bihterin; “Seküler Düşüncenin İlklerinden Dante”, *Prof. Dr. Nuri Çelik'e Armağan*, C.I, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, İstanbul 2001, s.231.

253. **Sabine**, s.255.

254. **Özcan**, s.30.

255. **Sena**, s.477.

256. **Russel**, s.300.

257. **Russel**, s.487.

258. **Russel**, s.418.

otoritesinin güçlendirilmesine gerekçe gösterilen, bir *dünya lâik devleti* teorisi, bu hedeflerin ilk kez yazıya dökülmesidir²⁵⁹. Dante'nin hareket noktası, Papaların dünyasal otorite sağlamak ereğiyle bir savaşıma girişmiş olmalarıdır. Dante, işte bunun sonucu olarak, dinsel olmayan bir iktidarın evrensel biçimde örgütlenebilmesinin kanıtlarını oluşturmaya çalışır. Madem ki, Kilise evrensel otoriteye aday olabiliyor, şu halde dünyasal erk de evrensel olmalıdır²⁶⁰. Kilise'yi yönetenlerin bağınaz ve kendi sınırlarını aşan tavırlarına karşı, akıl ve mantığın sesini o zaman için geçerli yöntemlerle yükselterek; Hristiyanlığın temelinde zaten var olan lâiklik anlayışını doktriner bir temele oturtmaya çalışır ve böylece çağdaş lâiklik kavramının İnsanlığa ve siyaset dünyasına armağan edilmesinde öncü sayılabilecek bir rol oynar. Hem kendisinden önceki çağların ve hem de çağının bütün düşünce, duygu ve kültür mirasını toplar; bunları kusursuz bir sentezle birleştirir ve sanki bütün boyutlarıyla ifadesini bulan bir uygarlığa son rötuşları atar.

Dante'nin içinde bulunduğu dönemin en geçerli iddialarından biri, dünyasal erki ruhsal erke tâbi kılma/bağlama düşüncesidir. Dante Kilise'nin dünyasal erki gasbetmek istediğini düşünür. Ruhsal ve dünyasal erklerin Papanın elinde birleştirilmesini, İnsanlığı perişan eden fenalıkların başlıca kaynağı olarak görür²⁶¹. Kilise'nin manevi otoritesini koşulsuz kabul eder²⁶²; fakat Evrensel Kralın Kilise'ye veya herhangi başka bir kişi veya kuruma bağlı olmadığını savunur. Hem Kilise, hem de Evrensel Krallık doğrudan doğruya Tanrı'ya bağlıdırlar. Bu ikisi, ancak Tanrı'da birleşebilirler²⁶³. Görüldüğü gibi Dante, Evrensel Krallık görüşünü bile, hukuktan çok, Tanrıbilimsel argumanlarla ortaya koymaya çalışır. Kabul etmek gerekir ki, bunun nedeni, kendisinin o dönemin düşünsel yapısından fazla uzaklaşmamış olmasıdır.

259. **Amittay**, s.109.

260. **Amittay**, s.110.

261. **Dinçkol**, s.234.

262. Sokrates için "sürgün", Platon için "Polis'e karşı ayaklanma" nasıl aklın alamayacağı bir durumsa, Dante için de, Kilise'ye karşı var güçle direnme ve din ile dünya işleri arasında reform yaratıcı bir ayrılma o kadar aklın alamayacağı bir şeydir. Bkz. **Schilling**, s.187.

263. **Sabine**, s.255.

Gerçekten de Dante'nin, Roma'nın dünya üzerindeki hakimiyetini kurma düşüncesini temellendirmek için öne sürdüğü argumanlar, dönemin şartlarına da uygun biçimde metafizik kaynaklıdır. Dünyasal erki gene de ruhsal değerlere dayandıran Dante, Romalıların otoritesinin doğrudan Tanrı'dan geldiğini, Papanın aracı olmadığını düşünür. Dolayısıyla Kilise, İmparatorluğun yükselmesine engel olmayacaktır. Bu, Dante için bir düşünce olmanın ötesinde Floransa'ya dönme arzusunun da bir tezahürü niteliğindedir²⁶⁴.

Ortaçağ'da, ne ruhsal erkin üstünlüğünü savunanlar, ne de dünyasal erkin üstünlüğünü savunanlar başarıya ulaşırlar. Bu iki alan birbirinden ayrılamaz; *düalizm* işlemez. Hiç bir zaman bu iki kurumun iktidar ve yetki alanları birbirine eşit ve denk tutulamaz. *İki kılıç, bir birlik ve uyum içinde sallanamaz*. Çoğu kez bu iki kurum birbiriyle savaşırlar. Fakat XV. yüzyılın başlarında, Ortaçağ siyasal ve toplumsal yapılanmasının çıkmaza girmesiyle bu hikaye son bulmaz; yalnızca olaylar sona erer. Zira yeni olaylar ve formüller getiren yeni bir çağ yaklaşmaya başlar²⁶⁵.

Gerçekten de, bilindiği gibi, Hristiyanlığın devlet dini olmasından sonra, Ortaçağ'ın karanlıklar çağı olarak nitelendirilmesinin nedeni, Kilise örgütlenmesinin dünyasallık iddiasıdır. Kilise, nüfuzunu arttırırken, dünyasal erke üstünlüğünü ileri sürer. Ortaçağ'ı bu karanlıktan kurtarmak için Papalığa karşı düşünceler ortaya atılır. Bu düşünceler *seküler reaksiyon* olarak adlandırılır. Seküler düşüncede dünyasal alanın Kilise'den ayrılması *karanın okyanustan ayrılması* gibi düşünülür. Dante'nin seküler reaksiyon içinde önemi, dünyasal erke ruhsal erk alanlarını birbirinden ayırması, dünyasal alanı Papalıktan bağımsız kılma düşüncelerini ortaya atmasıdır. Dante, her iki erkin kaynağını da Tanrı'da bulur, ancak; Dante'nin de içinde bulunduğu seküler reaksiyon, lâik düzeni hazırlayıcı nitelik taşır. Dante, Evrensel Krallığı savunurken, devletin din-dışı karakterini vurgular. Evrensel ölçekte barış içinde insanların birliği fikri de, en az seküler düşüncesi kadar günümüzde dikkate alınması gereken bir konudur²⁶⁶. Gerçekten de, O'nun siyaset felsefesine asıl katkısı, devletin toplumsal arka planını ve devletin

264. Dinçkol, s.232.

265. Lipson, Leslie; *Politika Biliminin Temel Sorunları*, Çev: Tuncer KARAMUSTAFAOĞLU, Ankara 1973, s.192.

266. Dinçkol, s.235.

özünde din-dışı olan bağımsız kimliğini ortaya koymasındır. Devletin asıl görevinin, dünya ölçeğinde özgürlük, adalet ve barış sağlamak olduğunu vurgular ve bunları ileri sürerken de insan türünün birliğine olan inancını dile getirir²⁶⁷. Böylece, düşüncelerine evrensel bir boyut katar.

Dante, ilke olarak, Ortaçağ toplumsal olgusallığı karşısında, Platon'un Yunan'ın can çekişen Polis'ine karşı takındığı tutuma benzer bir tutum içerisinde²⁶⁸. Dante'yi Platon'a nazaran belki biraz daha romantik olarak nitelenebilir, onun, yaşamı boyunca emellerinin uğradığı başarısızlıktan ileri gelir. Aslında, Dante, bu başarısızlığı da Yunan filozoflarıyla paylaşır²⁶⁹. Dante'nin Evrensel Krallığı, tıpkı Platon'un akıl içinde eğitilmiş "*filozof kral*"a bağladığı umuda rağmen dirilemeyen Yunan Polis'i gibi dirilememekle beraber, İnsanlığın burada anlayış bakımından bir kazanımı olur: Yalnız geçmiş bir çağın tarihini anlamak değil, aynı zamanda -yeniden başlama olanağı bulunmamakla beraber- yaşamda olası ve olması gerekeni anlamak bakımından da bir kazanımdır bu²⁷⁰. Bu kazanım, yalnızca olası ve olması gerekeni anlamak bakımından değil, bunu gerçekleştirmek için gösterilen veya gösterilecek çabaya katkı bakımından anlamlıdır.

Dante bir ozan olarak, büyük bir yenilikçi olmasına karşılık, "Monarşi Üzerine", aslında yüz yıl önce yazılmalıydı: Zira, Papa ve Krala bağımsız ve Tanrı tarafından atanmış gibi bakar. Dante'nin düşüncesi yalnız kendi içinde değil; Kilise/din-dışı bir kişinin kanısı olarak da ilgi çeker²⁷¹. Dante, birleşmiş bir dünya düşüncesine öylesine bağlanır ki, bu

267. **Amittay**, s.110; **Ağaoğulları/Köker**, s.31.

268. Platon, *yönetilenler yönetiminin* çeşitli partilerine karşı bir düşünceyle ortaya çıkar veya onlara bir düşünce ekler. Yani aristokrasiye, oligarşiye, demokrasiye ve tiranlığa yeni bir şeyler getirir. Akıl içinde eğitilmiş vatandaşların egemenliği ve bu egemenliğe özgü toplumsal adalet. Platon, Polis'in kendine özgü özünü, temelini ve yönetilenlerin doğal bağımsızlığını bilinçlendirir. Buna karşılık Dante ise, eski Kutsal İmparatorluğun görünümünü teorik ve şiirsel alanda yenilemekten başka bir şey yapmaz, olsa olsa onu, o çağda modern sayılan yoksulluk idealiyle ve içleçliliğiyle hafif bir değişikliği uğratar. Böylece Dante'de, bir dereceye kadar, düşünce olanakları eksik kalır ve bunların yerini yaratıcılığıyla ve imgelem gücüyle doldurur. Bkz. **Schilling**, s.184-185.

269. **Schilling**, s.184.

270. **Schilling**, s.188-189.

271. **Russel**, s.451-452.

düşüncenin temellerinin ne kadar zayıf olduğunu; sonsuz sandığı bu düzeni ortadan kaldıracak değişikliklerin ne kadar yakında olduğunun farkına varamaz. XIV. yüzyıl İmparatorluğunun dünya politikası üzerinde etkide bulunmak iddiasının ne kadar boş olduğunu; doğuma dayanan ulusal farkların Evrensel Krallığın yönetmek durumunda olduğu toplumlara nasıl köklü bir nitelikte ayırdığını öngöremez. XIII. yüzyılda Kilise ve Krallık hukukları üzerine yapılan araştırmaların, bu iki güç arasında varsaydığı dengeyi nasıl etkileyeceğini kestiremez. Özellikle, sivil toplumun herhangi bir doğa-üstü varlık veya durumun onayını gerektirmeyen ve kendi kendine yeter, yetkin bir varlık olduğu kuramının ortaya çıkarabileceği *dünyasallık eğilimini* tam olarak değerlendiremez²⁷². Dante'nin önerileri, ulusçuluğun *billurlaşmaya* başladığı ve bunların ulusal egemenlik talepleri biçiminde belirmeye başladığı bağımsızlık fikirlerini hesaba katamaz²⁷³.

Dante'nin Evrensel Krallık iddiası, ulusçuluğun ilk belirtilerinin ortaya çıktığı dönem içinde kayda değer bulunmasa da; devletin barış, özgürlük ve refahı sağlama fonksiyonunu öne çıkarması ve bu bağlamda dünyadaki çatışmaları önleyecek evrensel birliği ileri sürmesi ile siyasi düşünce tarihinde önemli bir figür sergiler²⁷⁴. Evrensel bir barış düşüncesinin, ulusal farklılıklara rağmen bugün bile varlığını koruduğu ortadadır. Yaşadığı dönemde İnsanlığın geleceğinden endişe duyan birçok filozof veya devlet adamı gibi Dante de, evrensel barışa büyük bir özlem duyar. Bütün siyaset ve hatta yaşam felsefesini bu özlem belirler. Dante, evrensel barışı gerçekleştirecek olan Evrensel Krallık düşüncesini, bu düşüncenin mantığa ve deneye uyup uymadığını gözönüne almadan ve hatta bunu hiç düşünmeden, bir takım varsayımlardan yararlanarak ileri sürer. Bundan dolayı da savunduğu Evrensel Krallık, bir ideal olarak kalmaktan ileriye gidemez²⁷⁵.

Dante'nin siyaset felsefesinin hüsrana uğradığı bir başka konu da, Roma İmparatorlarının bilinen dünya üzerinde egemenliklerini, bütün halkların refahı veya gerçek bir barışın sağlanması için yaymadıklarını ve aslında bu dünya çapındaki otoritenin gerçek hedefinin kendi iktidarına bir

272. Sabine, s.261.

273. Amittay, s.110.

274. Dinçkol, s.231.

275. Akın, s.64.

meşruluk zemini kazandırmak olduğunu görememesidir²⁷⁶. Ortaçağ İmparatorlarının bir dünya devleti kurma tutkularının güdüsü de, bundan farklı olmaz. Dante dönemindeki İmparatorların yönetimleri, Roma İmparatorluğu'nda olanın aksine, ne *kutsaldır*, ne de *evrenseldir*. Bağımsızlık istekleri, hem Papaya, hem de İmparatora karşı olmak üzere, hemen bütün Avrupa devletlerinde artık su yüzüne çıkar²⁷⁷.

Dante'nin eserleri, mutlakıyetçi ve aşırılaşmış iktidarlara ve ayrıca aklı olmayan yönetim ilkelerine karşı doğrudan saldırıların hazırlanabilmesi için çok önemli olur. Bu gibi güçlerin halkın gözünde değer kaybetmesi, siyasal düşüncenin gelişmesine de önemli katkılarda bulunur ve Dante'nin siyasal düşünceleri, uzun bir ömre sahip olur. Zamanın bütün aşındırıcı özelliğine rağmen, Dante'nin evrensel barış ve İnsanlığın tüm parçaları arasında işbirliğinin zorunluluğu konusundaki düşünceleri kaybolmadan zamanımıza kadar gelir ve günümüzde de önemli oranda anlamlarını korur²⁷⁸. Dante'nin Evrensel Krallık düşüncesini savunurken ortaya koyduğu “evrensel barış” ve “İnsanlığın mutluluğu” gibi ilkeler, halen çağdaş siyasetçiler ve hatta Devletler Hukuku uzmanları tarafından bir hareket noktası ve/veya erek olarak kullanılabilir.

276. **Amittay**, s.110.

277. **Amittay**, s.110.

278. **Amittay**, s.110.